

СВЕСКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Бр. 61

Покренуте 1985.

УРЕДНИШТВО

Др Зорица ХАЦИЋ (уредник Серије књижевности и језика)
Др Љубомирка КРКЉУШ (уредник Серије друштвених наука)
Др Ира ПРОДАНОВ КРАЈИШНИК (уредник Серије уметности)

Штампање ове свеске финансирано је из
Легата инж. Лазара и Савете Стојковић

ISSN 0352-7700

СВЕСКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

ГРАЂА И ПРИЛОЗИ ЗА КУЛТУРНУ
И ДРУШТВЕНУ ИСТОРИЈУ

У ЧАСТ ПРОФЕСОРА
МИРОСЛАВА ТИМОТИЈЕВИЋА

Серија уметности

Св. 18

РЕДАКЦИЈА СЕРИЈЕ УМЕТНОСТИ

Проф. др Ира Проданов Крајишник (Академија уметности у Новом Саду)
Проф. др Александра Кучековић (Факултет ликовних уметности у Београду)
Др Милена Лесковац (Српско народно позориште у Новом Саду)

Нови Сад
2021

САДРЖАЈ

ИВАН НЕГРИШОРАЦ, Истраживачки немири и искушења Мирослава Тимотијевића	7
ВЛАДИМИР СИМИЋ, Српска барокна уметност у студијама Мирослава Тимотијевића	15
МИРОСЛАВА КОСТИЋ, Мирослав Тимотијевић и истраживања историје приватног живота код Срба	23
ТИЈАНА ПАЛКОВЉЕВИЋ БУГАРСКИ, Проф. др Мирослав Тимотијевић и Галерија Матице српске	31
ИГОР БОРОЗАН, Мирослав Тимотијевић као истраживач уметности деветнаестог века	37
БРАНКА КУЛИЋ, Сећање на пријатеља Мирослава Тимотијевића	43
ВЛАДИМИР СИМИЋ, Библиографија радова проф. др Мирослава Тимотијевића	45
УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА	57

Проф. др Мирослав Тимотијевић

Иван Неџришорац

СЕЋАЊЕ НА ИСТРАЖИВАЧКЕ НЕМИРЕ МИРОСЛАВА ТИМОТИЈЕВИЋА

Мирослав Тимотијевић (1950–2016) јесте, одиста, једна лепа реткост и необична драгоценост српског не само историјско-уметничког него и, шире посматрано, друштвено-хуманистичког научног амбијента. Превасходно историчар уметности, он је у својој струци и науци градио обрасце поузданог, утемељеног и сазнајно веома подстицајног истраживања, али је истовремено опрезно и промишљено градио искорак изван досегнутог теоријско-методолошког оквира, настојећи да струку отвори ка знатно ширим историографским просторима. А на тим ширим истраживачким просторима још су се интензивније могле сагледати линије сусретања и прожимања уметности и других облика креативности. Можда је управо ова последња чињеница она која ме је охрабрила да и ја, као човек посвећен како песничком и књижевном стваралаштву тако и њиховом, превасходно теоријском, критичком и историјском проучавању, смогнем снаге да искажем оно поштовање које осећам за старијег, прерано отишлог колегу, историчара уметности Мирослава Тимотијевића.

Прво што ваља уочити у укупном научном опусу Мирослава Тимотијевића јесте необична теоријска ширина и методолошка разноврсност коју је овај истраживач исказивао. Његова главна дела се теоријско-методолошки тако међусобно разликују да можемо уочити заступљеност неколико основних модела проучавања: аутор се никако није задовољавао само једним могућим типом приступа феномену уметности, а кад би досегао изразитост неког од методских поступака, он би потом настојао да изгради такве иновације које би нешто битно помериле у начину разумевања не само одређених типова уметничких дела него и феномена уметности и културе уопште. Његов укупни стваралачки опус је, стога, садржавао извесну концептуалну логику и развојну путању која показује и доказује да је реч о одиста несмиреној

истраживачкој радозналости која је непрестано трагала за променама и разликама у начину конституисања предмета проучавања.

Један такав теоријско-методолошки образац обезбедио је два веома значајна истраживачка резултата остварена у књигама *Црква светиої Георгија у Темишвару* (Матица српска, Нови Сад 1996) и *Манасџир Крушегол 1–2* (ИК „Драганић” – Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, Београд – Нови Сад 2008). Ове две књиге свакако представљају узорни образац о томе како ваља обављати истраживања свих оних аспеката које укључује тако сложен културни и семиотички феномен као што је храм. У том погледу Тимотијевић следи основне идеје Павла Флоренског о семиотичкој сложености цркава и манастира, а уважава и раније доприносе српских научника, па је у том жанровском пољу овај истраживач, без сумње, досегао сами врх у српској историји уметности. Тај врх, истина, већ су на нивоу основног стандарда успоставили неки други, изузетно заслужни проучаваоци српских манастира и цркава са простора Старе Србије, Косова и Метохије, те Свете Горе: Димитрије Богдановић, Војислав Ј. Ђурић, Дејан Медаковић, *Хиландар* (1978); Гордана Бабић, Војислав Кораћ, Сима Ћирковић, *Манасџир Сџугеница* (1986); Слободан Ђурчић, Бранислав Тодић, *Грачаница* (1988); Војислав Ј. Ђурић, Сима Ћирковић, Војислав Кораћ, *Манасџир Пећка њаџиријаршија* (1990); Војислав Ј. Ђурић, *Соџоћани* (1991); Милка Чанак Медић, Бранислав Тодић, *Манасџир Дечани* (2005) и др. Мирослав Тимотијевић је пак показао како и у оквиру таквог, већ успостављеног методолошког обрасца, досегнути облици истраживања могу и те како даље да се померају и да се новим сазнајним перспективама досегну врхови највише научне креативности.

Други теоријско-методолошки образац, па и поступак досезања и превазилажења освојених врхова Тимотијевић је веома јасно и убедљиво демонстрирао у домену исписивања уметничко-историјске синтезе којом је приказана читава једна епоха у развоју уметности. Реч је, дакако, о његовој монографији *Срџско барокно сликарсџиво* (Матица српска, Нови Сад 1996; друго издање 2020), монографији која је на сјајан начин објединила и наградилa сазнања његових великих претходника, попут Вељка Петровића, Милана Кашанина, Павла Васића, Миодрага Коларића, Дејана Медаковића, Миодрага Јовановића, Динка Давидова и других. Студија *Срџско барокно сликарсџиво* је, осим уводних и закључних разматрања, обухватила три групе питања. Прва група питања отворила је историјску и комуникациону слику феномена, указујући на развојне чиниоце читаве епохе, од проблема сликара и наручилаца, те њихових сложених односа, преко разматрања функција барокне слике, закључно са развојном схемом од раног, преко високог, па до касног барока, а све то је укључило и однос барока према традиционалном сликарству. Други проблемски круг концентрисан је на основним питањима барокне поетике и одговарајућег стила, и то у распону од његове нормативности и реторичности, преко значајне улоге слике и сликовитости,

алегорије и амблематике, па све до наглашене историчности у схватању света и човека. Трећи део ове важне студије посвећен је барокној иконографији, а највише начину приказивања богословских тема, од Свете Тројице и анђела, преко приказа Исуса Христа и Богомајке, па све до многих светаца, те исказивања догматског, схоластичког програма и одговарајућих моралистичких схватања. У овој монографији аутор посвећује велику пажњу најважнијим сликарима (Јов Василијевић, Христофор Цефаровић/Жефаровић, Василије Романовић, Стефан Тенецки, Василије Остојић, Димитрије Бачевић, Никола Нешковић, Димитрије Поповић, Јован Четиревић Грабован, Јанко Халкозовић, Јован Поповић, Теодор Крачун, Захарија Орфелин, Јаков Орфелин, Теодор Илић Чешљар и др.), али су опажања о овим сликарским опусима више усмерена ка поетичком нивоу расправе, док је знатно мање тај покушај тежио ка изградњи читавих портрета значајних уметника.

У том смислу је Тимотијевић много ближи концепту стилистичких истраживања и изградње уметничке историје „без имена” Хајнриха Велфлина него што се ослања на стандардну, не само класично неопозитивистичку него и било коју другу истраживачку процедуру усмерену ка утврђивању позиције аутора и препознавању утицаја биографских фактора у стваралачком чину. Истина је да Тимотијевић редовно помиње имена идентификованих аутора, па у том смислу и не настоји да развије потпуни Велфлинов историографски идеал, али је очигледно да је његов начин мишљења махом усмерен ка поетичким општостима, идејним структурама и стилским анализама барокних феномена. У науци о књижевности те идеје слабљења фигуре аутора су, после стилистичких подстицаја Х. Велфлина, Оскара Валцела и др. теоретичара из прве половине XX века, постале посебно актуелне од краја 60-их година, када је дошло и до објаве „Смрти аутора” (1968) Ролана Барта, те до развоја методолошких покушаја реактуелизације позиције читаоца (немачка теорија рецепције, америчка reader-reasponce criticism, тј. критика читалачке реакције и сл.). Наравно, лако можемо утврдити да се на овакве токове критичко-теоријског мишљења Мирослав Тимотијевић није непосредно ослањао, али је исто тако лако показати колико он са њима јесте био у истинском дослуху.

Трагом оваквих идеја и несумњиве истраживачко-концептуалне динамике, Мирослав Тимотијевић је, рекао бих, сасвим природно дошао и до свог трећег теоријско-методолошког обрасца, тј. до историографског концепта истраживања свакодневног и приватног живота. У том погледу је он подстицај примио од француске историографије која је, нарочито од почетка 80-их година XX века, са концептуалним иницијативама Филипа Аријеса и његовог млађег сарадника Жоржа Дибига, одлучно кренула у истраживање историје приватности, и то не само у новом веку и модерном добу, где је то најприменије и најближе облицима људске самосвести тога типа, него и у целокупној историји западне цивилизације.

Непосредни повод за студије приватности у српском друштву XVIII века Мирослав Тимотијевић је, по свему судећи, добио унутар тима историографа (предводила га је Смиља Марјановић Душанић) окупљених око издавачке куће Клио из Београда. Ова кућа је, у оквиру свог веома добро осмишљеног издавачког програма у области историографије, кренула да не само преведе Аријесово–Дибјејеву *Историју приватног живота* од римског царства до наших дана (књиге су излазиле у периоду 2000–2004) него и да организује рад једног тима стручњака који би написао историју српског приватног живота. Тако су настале изузетно вредне и подстицајне студије: Смиља Марјановић Душанић и Даница Поповић (прир.), *Приватни живот у српским земљама средњег века* (2004), Александар Фотић (прир.), *Приватни живот у српским земљама у освић модерној (новој) доба* (2005), Мирослав Тимотијевић, *Рађање модерне приватности: приватни живот Срба у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до почетка 19. века* (2006), Ана Столић и Ненад Макуљевић (прир.), *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку: од краја осамнаестог века до почетка Првог светског рата* (2006) и Милан Ристовић (прир.), *Приватни живот код Срба у двадесетом веку* (2007). Томе ваља придодати и једну скраћену верзију ове целине, верзију коју ауторски потписују Марко Поповић, Мирослав Тимотијевић и Милан Ристовић, *Историја приватног живота: од средњег века до савременог доба*, а та књига је изашла 2011. године. Ове књиге специфичног предметног и методолошког усмерења, по свему судећи, нису могли да напишу само наши историографи у ужем смислу (они су превасходно били оријентисани ка облицима јавног живота, и то углавном у области политичких, војних и државноправних односа), па су им се у овом подухвату прикључивали углавном историчари уметности и визуелне културе, попут Мирослава Тимотијевића.

У опису приватног живота Срба у Хабзбуршком царству XVIII века Тимотијевић ипак није полазио ни из чега. У Предговору својој књизи он изричито указује на оне ауторе чији радови су му помогли у извођењу нових задатака, а ти аутори су: Васа Стајић, Мита Костић, Тихомир Остојић, Радослав М. Грујић и Душан Ј. Поповић. Уз то он наглашава да није тежио „расветљавању једне појаве са становишта различитих дисциплина, колико усаглашавању са поукама студија културе као свеобухватне дисциплине.” Такво усредсређење на историју културе представља веома плодну оријентацију, која у великој мери спасава аутора од неплодности детаљних, често крајње тричавих расправа о феномену приватности, а поготово у околностима реалне опасности извлачења теме изван оквира емпиријских датости у којима се о предмету може аналитички утемељено разговарати и истраживати. Када то кажемо, имамо на уму чињеницу да се и сам Аријес, на почетку свог програмског текста, запитао „да ли је уопште могућа историја приватног живота?”, а онда је пажљивим разматрањем дошао до реалне основе и релативно стабилног упоришта за могућу сазнајну, аналитичку процедуру.

У том рафинираном излагању најчвршћа тачка и јесте управо историја културе, у којој многа опажања која се односе на историју приватног живота добијају своја дубинска значења и смислове. Истовремено, у оквиру оваквог концепта ранији сазнајни домети, попут Остојићевог истраживања живота монаха у фрушкогорским манастирима (*Досијеј у Хојову*, 1907), или Грујићевих описа српског школства (*Српске школе 1718–1739*, 1908), или Стајићевих новосадских породичних историја (*Новосадске биографије*, 1936–1956), или Костићевих расправа о специфичностима српске грађанске културе (*Досијеј Обрадовић у историјској њерсејективи XVIII и XIX века*, 1952), или Поповићевог описа живота српског народа на тлу Војводине (*Срби у Војводини*, 1957–1963), дошли су до пунога изражаја.

Разлику између ових ранијих, позитивистички и културноисторијски усмераваних истраживања, и ових садашњих резултата српских историчара културе инспирисаних француском школом Филипа Аријеса, није тако тешко успоставити. Ако су ови ранији истраживачи описивали поједине сегменте друштвеног, културног живота Срба, они су то чинили са намером да дају детаљну емпиријску слику на основу које је, утврђивањем непобитних чињеница, било могуће сагледати како фактографску комплексност друштвене ситуације тога времена тако и системе претпостављених узрочности који су до такве ситуације довели. Сасвим изостављајући узрочно-последичне моделе објашњавања, Тимотијевић предмету истраживања приступа са знатно више потребе да семиотички организује сопствена сазнања и да дође до класификационе прегледности на основу које је могуће уочавати процесе дугога трајања у једном, за Србе преломном времену, када су из оријенталне цивилизацијско-културолошке сфере ушли у окциденталну, тј. западно/средњоевропску. Сви ти увиди су драгоцени као очигледан резултат европеизације и модернизације српске културе, па се ова сазнања не свде само на потребу за што ширим кругом емпиријских чињеница него је реч о културно-семиотичком систему са знатно обухватнијим, системским пољем дејства у области друштвених и хуманистичких наука. Таква свеобухватност и спремност на синтезу без ограничења представља несумњиву врлину Тимотијевићеве студије *Рађање модерне њривајносџи*.

Од студије *Рађање модерне њривајносџи: њривајни живоџи Срба у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до џочейка 19. века* дошло је до извесних промена у термилошкоку систему за који се Тимотијевић определио. Пре свега, треба уочити да појам народа, тј. српскога народа, у овој студији више не бива редовно помињан него је системски истискиван. Наместо тог старог и прастарог, али врло прецизног и оперативног појма појављује се његов грчки пандан ‘етнија’ и ‘етнос’, што би у основи требало да значи исто или врло слично што и реч ‘народ’. На том темељу Тимотијевић успоставља бинарни термилошкоку систем: ‘етнија’ – ‘нација’, а он је требало да замени термилошкоку тријаду: ‘етничка маса’ – ‘народ’ – ‘нација’. Напустити овакву, веома

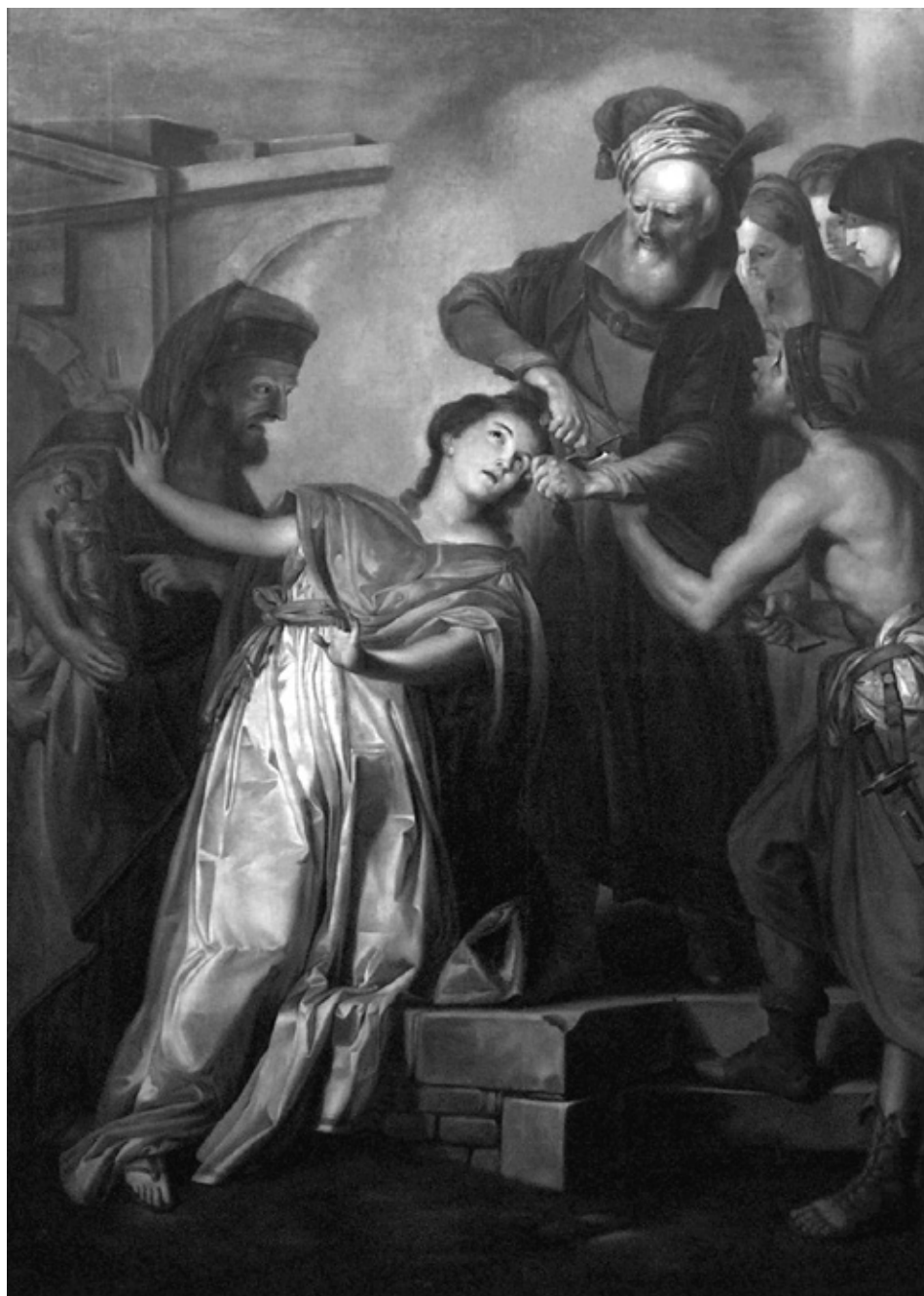
сложену, рафинирану и довољно прецизну скупина појмова и термина, значило је, просто, кренути погрешним путем и отворити мисаоне процесе који воде ка разбијању озбиљно утемељене етничке, народне, националне и културне самосвести. Поменута термилошка тријада је савршено ефикасна и прецизна у именовану процеса и развојних етапа у тим процесима, док бинарни термилошки систем то никако не успева, па би зарад научне ефикасности ту тријаду требало безрезервно очувати. Аргументацију на којој темељим овакву оцену бићу слободан да опширније изнесем на неком другом, прикладнијем месту.

О судару јавног и приватног, али још и више о сукобима унутар јавног сектора око вођења озбиљне државне и друштвене политике сећања написао је Мирослав Тимотијевић једну изузетно важну књигу: *Таковски устџанак – српске Цвећи: о јавном заједничком сећању и заборављању у симболичкој ѿолиџици званичне реѿрезиџиѿивне кулѿиуре* (Београд 2012). У тој књизи, која представља очигледан пример четвртог Тимотијевићевог теоријско-методолошког обрасца, аутор се позабавио начином успостављања сећања на велике историјске догађаје везане за почетак Другог српског устанка и за велико историјско дело Милоша Обреновића. Око основног места од којег су кренули важни устанички догађаји, око Таковског грма, испреплетен је читав чињенични низ који је на државном и друштвеном плану систематски градила јасно профилисана визуелна, симболичка култура, те читава културна политика и политика сећања српскога друштва, те младе српске државе у настајању и развоју. Тимотијевићева монографија јесте веома успео и убедљив пример помно и детаљно обављене студије случаја који је изузетно важан за разумевање српске репрезентативне културе и културне политике у целини.

Када се, после дуге и тешке болести, 2016. године окончао биолошки циклус Мирослава Тимотијевића, знало се да тиме није заокружен читав његов опус, те да ће уследити извесне допуне. Истина, само су најбољи познаваоци Тимотијевићевог опуса знали којих ће размера те допуне бити, а такав један зналац, Тимотијевићев докторанд и наследник на Катедри за историју уметности Филозофског факултета у Београду, проф. др Владимир Симић, у име Матице српске опростио се некрологом објављеним у *Рагу Матице српске* за 2020. годину. Мирослав Тимотијевић је дуго био и остао везан за Матицу српску и њене установе. Члан сарадник Матице српске постао је 1991, а стални члан сарадник 1995; члан Одбора Одељења за ликовне уметности је био од 1995. па до смрти, а дужност секретара Одељења обављао је 1999–2008; члан Извршног одбора и Управног одбора Матице српске био је 1999–2008, а за члана Савета Матице српске изабран је 2016. У Галерији Матице српске Тимотијевић је био председник Надзорног одбора 1992–2009, председник Управног одбора 2009–2016, а на почетку XXI века дао је одиста велики допринос новом програмском обликовању свеукупне делатности Галерије.

О једној књизи, већ поодмаклој у настајању у временима Тимотијевићевог тешког боловања, па и његовог прераног одласка са овога света, добро се знало бар у установама са којима је овај зналац радо, активно, пуним срцем сарађивао – у Галерији Матице српске и Матици српској. Реч је била о студији о Теодору Крачуну, која је предвиђена да пропрати и репрезентативну изложбу радова овог водећег српског сликара XVIII века. Та се књига под насловом *Теодор Крачун* (Галерија Матице српске – Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, Нови Сад 2019) одиста и појавила, три године после ауторове смрти. Овом књигом је Мирослав Тимотијевић значајно допунио сопствени опус, па је једном озбиљном историјскоуметничком студијом о једном великом сликару барока, омиљене епохе којој је највише истраживачке пажње посветио, додатно заокружио сопствени опус. Таква једна обимна, теоријски утемељена и истраживачки доследно изведена монографија управо му је недостајала, премда је он 1993. магистрирао на опусу Теодора Илића Чешљара, али је после тога теоријски и методолошки искушавао различите облике истраживања, а онда се на крају свог живота вратио једном великом сликару и проблему тумачења његовог свеукупног дела. Таква монографска форма, која представља пети Тимотијевићев теоријско-методолошки образац, посвећена је једном великом сликару, а можда му је једино таква студија недостајала да би он проблемски заокружио сопствени опус.

И у овој књизи су и те како видљиви теоријско-методолошка ширина Тимотијевићевог приступа те плодносно јединство чврсте документаристичке, чињеничке основе, коју је он допуњавао доследним, теоријски утемељеним облицима интерпретације и луцидне херменеутике засноване на дубинским теолошким увидима пре свега. То обједињавање нечега што има пандан у културолошким истраживањима широког спектра, а што се често именује као нови културни материјализам, као и нечега што почива на дубинским моделима разумевања и тумачења уметничког текста, представља сјајан спој какав се може пронаћи и у неким облицима истраживања других, сродних облика стваралаштва, па и у области књижевности, на пример. У том смислу поново, али сада са јаснијом, већ изложеном аргументацијом, истичем закључак да истраживачки немири Мирослава Тимотијевића нису само релевантни за област историје уметности него имају много ширу релеванцију и у домену различитих друштвених и хуманистичких дисциплина. У сваком случају, Мирослав Тимотијевић је створио одиста моћно и значајно научно дело, а то дело тек очекују нови читаоци и нове авантуре тумачења и проучавања. Када се једном буде писала свеобухватна семиотика српске културе, научни доприноси Мирослава Тимотијевића ће у тој синтези имати и те како значајно, драгоцено место.

Теодор Илић Чешљар, Мучење Свете Варваре, 1785, Народни Музеј у Београду

Владимир Симић

СРПСКА БАРОКНА УМЕТНОСТ У СТУДИЈАМА МИРОСЛАВА ТИМОТИЈЕВИЋА

Већ у свом говору у Матици српској 1993. године, на скупу организованом у част седамдесетог рођендана академика Дејана Медаковића, Мирослав Тимотијевић је скицирао обресе једне нове и широко постављене визуре српске уметности XVIII века. Управо те године је на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду одбранио докторску тезу под насловом *Српско барокно сликарство*, која је, у ствари, била синтеза огромних знања тек наговештених у поменутом излагању. За проучавање српске уметности XVIII века Тимотијевића су заинтересовали његови професори – Радмила Михаиловић и Дејан Медаковић – који су у то време били врхунски ауторитети у овој области. Иако су обоје имали изразито развијен аналитички научни апарат, ипак је, у контексту дисциплине којом су се бавили, међу њима постојала значајна методолошка разлика. Наиме, како је Тимотијевић појаснио, иако је Дејан Медаковић периодизацију и разумевање развитка српске уметности новог века сагледавао кроз њене стилске мене, ипак је историју уметности посматрао у ширем контексту – кроз концепт културне историје. Стога се у својим радовима увек трудио да пружи слику ширег контекста, односно културног модела унутар којег би сместио посматрани феномен, било да се радило о неком уметничком делу или биографији уметника. С друге стране, Радмила Михаиловић је своје радове започињала иконографским разматрањима да би се потом запутила ка дубљим иконолошким слојевима, одакле би је њено огромно знање одвело у даљу компаративну анализу у ширем европском контексту.

Између ова два модела, једног допадљивога и комуникативнога и другог херметичнога и понекад неразумљивога, Мирослав Тимотијевић је почео да уобличава сопствени научни пут који је подразумевао обједињавање добрих аспеката оба метода, те њихово усаглашавање и актуелизовање са савременим

стањем науке. Жив и радознао дух га је стално наводио на нова истраживачка путовања по Европи, као и на неуморно сакупљање и ишчитавање нове научне литературе. Захваљујући томе, он се са лакоћом кретао између различитих хуманистичких дисциплина, увек спреман да преиспита стара знања и да размотри и провери исправност нових. У практичном смислу, то је значило да је он врло добро познавао и уважавао значај културно-историјског контекста, али да је био свестан да се уз помоћ њега не може допрети до суштине и језгра самог уметничких феномена. Зато се окренуо проучавању и дефинисању алата којима би тај део проблема могао да разреши, што га је неминовно удаљило од релативно сигурних и утабаних стаза које су прокрчили његови претходници.

Иако се у то време у студије српског барока улазило из истраживања средњег века, што је и он сам понекад напомињао, своје самоуобличавање је започео изучавањем ренесансе и маниризма, вероватно поведен студијама код професорке Радмиле Михаиловић. С добрим предзнањем нововековни уметнички феномени му нису могли остати непознати и несистематизовани, а барок је видео као културни плуралитет који се у уметности манифестовао кроз стилске и историјске категорије. У културно-географском смислу наглашавао је специфичности јужноевропског (италијанског и шпанског), западноевропског и средњоевропског барока, унутар којег је опет долазило до варијација у складу са верским различитостима (католици и протестанти). У том контексту посебно место је оставио за православни словенски свет груписан на истоку Европе и за рецепцију барокних феномена у оквиру традиционалне црквене уметности. За постављање тако широке основе Мирослав Тимотијевић је морао да уради обимне припремне радње које су укључивале честе и дуге студијске боравке у иностранству, да се упозна не само са темељним текстовима и хипотезама већ и са појединачним студијама случаја. Све те дилеме и проблеми могу се наслутити већ у уводном делу његовог капиталног *Српској барокној сликарској* у којем је покушао да разјасни своју позицију, ослањајући се на радове водећих истраживача европског барока: Хозеа Маравала, Ернста Гомбриха, Виктора Тапијеа, Вернера Вајзбаха, Пјера Франкастела, Рудолфа Витковера, Цона Руперта Мартина или Цона Книпинга. Посебну пажњу је посветио рецепцији барока у руској и украјинској уметности кроз студије Димитрија Чижевског, Вере Свјенцићке, Михаила Алпатова, Павла Жолтовског, Александра Морозова или Ендреа Анђала. Помак који је у књизи начинио био је огроман, иако услед комплексности њене структуре, густог садржаја и неспремности стручне јавности за новине – недовољно очигледан. У том смислу треба истаћи да је ментор рада професор Дејан Медаковић имао слуха за специфичност Тимотијевићевог приступа, те био спреман да својим ауторитетом потврди валидност новог сагледавања српског барока. Дакако, неких компромиса је морало бити, а они су се огледали у првом делу књиге који је понављао општеприхваћену

периодизацију српске уметности XVIII века, конципирану кроз категорију стила. И без њега, књига је била методолошки чврста, усмерена ка структуралној анализи барокног сликарства и устројена онако како су то тада радили најбољи европски истраживачи.

Из данашње перспективе није лако говорити и сажети опус професора Мирослава Тимотијевића посвећен проблемима српског барока, јер списак чини више од шездесет јединица, што књига, што студија и расправних чланака. Како се чини, његов најранији објављени рад *Захарија Орфелин – Распеће са Лонђином и њошићовање Христових рана у српској уметности XVIII века* из 1984. указује управо на основни истраживачки поступак којим је кренуо у фасцинантни свет барока. У њему се бавио иконографијом поменуте представе у контексту барокне теологије усмерене ка медитацијама о Христовом страдању. Управо ту је лежао највећи отклон од начина на који су ранији истраживачи сагледавали поменуту тему. Тимотијевић је нове одговоре у вези са српским религиозним сликарством потражио у чвршћем контекстуализовању иконографије у православној барокној теологији, чији је степен истражености у нашој средини у том тренутку био на веома ниском нивоу. То је даље значило да је у корпус његових знања неизоставно морала да буде укључена полемичка и дидактичка литература XVII и XVIII века објављивана и Кијеву и Москви, што је, узимајући у обзир културно-политичке околности друге половине XX века, представљало изузетан подвиг. Ипак, он је то схватио као изазов, па је заједно са колегом Бодином Вуксаном, који се интересовао за сличне феномене, посветио скоро читаву деценију откривању тог тада друштвено маргинализованог знања, марљиво ишчитавајући изворе представљене у делима православних теолога – Симеона Полоцког, Лазара Барановича, Теофана Прокоповича, Стефана Јаворског и Платона Левшина. Последично, та литература му је омогућила да се озбиљније и дубље упути у анализу поетике барокне иконе и утицаја реторичких елемената на ликовне уметности, полазећи не као његови претходици од католичке реформацијске теологије, већ са самих извора реформисане православне теологије XVII века. Такав приступ је открио мањкавости старије методологије и отворио један другачији и савременији начин сагледавања српског барокног сликарства. Повлачењем старије генерације са животне сцене овај методолошки приступ је у наредним деценијама постао доминантан у истраживањима српске уметности XVIII и XIX века.

Већ су чланци који су претходили докторској тези, најчешће објављивани у *Зборнику за ликовне уметности Мајице српске* („Први српски штампани антиминоси и њихови узорци”, „Иконографија Великих празника у српској барокној уметности”, „Иконографија парабола у српском барокном сликарству и украјински проповеднички зборници”, „‘Хлеб животни’ у ниши проскомидије манастира Бођана”, „Идејни програм зидног сликарства у припрати манастира Крушедола”) говорили о покушају успостављања чвршће

повезаности између реформисане православне барокне теологије и српске религиозне уметности XVIII века. Као изузетно плодан истраживач и писац, на овом пољу је постигао више него било који његов претходник развијајући и отварајући теме до тада необрађене у домаћој науци. Како је сам говорио, паузирање у истраживањима је немогуће, јер се тада губи нит и континуитет који се после споро и мукотрпно надомешћују. То је и сам искусио, када се након подужега периода, током којег је био окренут истраживању српске уметности XIX века, поново окренуо српском барокном сликарству. Да буде јасније, није он никада престајао да објављује радове о XVIII веку, али када је у последњих неколико година поново заронио у литературу, бавећи се писањем књиге о сликару Теодору Крачуноу, открио је да су се бароколошке студије помериле са оне тачке на којој је он стао. Стога је изнова, као на почетку каријере, почео да систематично ишчитава актуелна научна дела све више се усмеравајући ка визуелној теологији као новом концепту истраживања старих облика барокне побожности. Из тога су произашли следећи важни радови: „Поштовање Марије Магдалене у барокном верском програму Карловачке митрополије и Крачунова композиција ‘На додируј ме’”, „Неопалима купина као теофанија и њене представе у визуелној уметности Карловачке митрополије” и „О формама трансфера визуелног знања: Обрезање Христово од Дирера до Крачуна”.

Једна од великих барокних тема којој се професор Тимотијевић увек изнова враћао тичала се култова чудотворних икона и барокних облика приватне и јавне побожности. Својим чланцима о Богородици Брнској, Богородици Нештинској, Богородици Бездинској, Богородици Смедеревској, Богородици Бођанској, Богородици Шиклушкој, или пак о плачу чудотворних икона у бароку, отворио је читаво једно мариолошко поље истраживања у историји српске религиозности. Студирајући различите примере, покушавао је да разуме и објасни начине формирања и функционисања предања о појединим Богородичиним иконама, али и облике њиховог манифестовања и рецепцију не само у званичној црквеној побожности већ и у контексту народних веровања која су се граничила са сујеверјем. Притом, поменуте феномене није посматрао из визуре етнолог-антрополога, већ испитивача граница визуелног, свестан да без познавања постигнућа у дисциплинама које се преплићу са историјом уметности није могуће стићи до квалитетније и дубље спознаје о одређеном феномену.

Јачање националне идеје у јавном дискурсу током деведесетих година XX века, навело је професора Тимотијевића и да преиспита генезу неких појмова коришћених у контексту XVIII столећа, али и да додатно разјасни проблем промена облика и функција култова српских светитеља. Поред анализе рецепције и политичке употребе старих немањихких култова, што је као тему обрадио у текстовима „Serbia sacra” и ‘Serbia sancta’ у барокном верско-политичком програму Карловачке митрополије” и „Стефан Немања

у барокном верско-политичком програму српске цркве”, допринео је и разумевању неких нововековних култова, од којих је најпознатији био онај сремских Бранковића. Њима је посветио доста времена, како кроз поједине студије (*Сремски десјоџи Бранковићи и оснивање манастира Крушедола*), тако још више у капиталној двотомној монографији о манастиру Крушедолу. Посебној групи радова припадају они посвећени непознатим и неистраженим темама, попут чланка о „Поштовању темишварског митрополита Јосифа Новог у барокној званичној и народној побожности Карловачке митрополије”, чиме је само потврдио свој неприкосновени ауторитет на овом пољу.

Инвентивни дух професора Мирослава Тимотијевића огледао се и у томе што је бројне научне проблеме отварао успут, док је размишљао о крупнијим појмовима и концептима барокне културе, као што су *џрсиџор* или *рејрезентација*. Проблему анализе простора је приступао двојачко – било као студије случаја, што добро илуструје чланак „Прошпект манастира Крушедола у Срему”: бакрорез Захарије Орфелина из 1775”, било тако што га је тумачио кроз неки други феномен који је ближе одређивао његову симболику или функцију. На кончетистички начин је доводио у везу простор манастира са ефемерним спектаклом и музиком, медитативно ходочашће са штампаном књигом, симболичну хришћанску топографију са картографијом, или светитељске мошти са меморативном функцијом простора. Како је то функционисало у коначној изведби показују већ наслови његових чланака: „Визитација манастира Шишатовца у XVIII веку: Прилог изучавању ефемерног спектакла”, „Духовно ходочашће и ‘Описаније Јерусалима’ Христофора Цефаровића”, „Улога музике у уобличавању црквеног ентеријара у XVIII и у првој половини XIX века”, „Истинита иконографија Јерусалима и бакрорез Христофора Цефаровића ‘План храма Христовог гроба’” или „Мошти светих деспота Бранковића и меморијска структура сакралног простора главног крушедолског храма”.

С друге стране, ни концепт репрезентације барокне личности није могао да остане необрађен, најпре скициран у књизи *Српско барокно сликарство*, у поглављу насловљеном „Слика човека”, а касније још детаљније разрађен у капиталном делу *Рађање модерне џривајносџи. Вривајни живоџи Срба у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до џочейка 19. века*. У њима се позабавио, уз помоћ извора и архивске грађе, не само културно-психолошким устројством људи из различитих друштвених слојева (грађана, уметника, племића) и облицима представљања њиховог сопства, већ и начинима визуелне репрезентације статуса и достојанства као нормативних елемената тог доба. Још дубље и аргументованије је то показао на примерима елите, кроз анализу функције портрета као политичког и социјалног знака који је маркирао положај појединца у феудално доба. У ту сврху професор Тимотијевић је у разматрање узео носиоце друштвене моћи – архијереје, племиће и, наравно, самог владара. Студије *Порџреџи архијереја у новијој српској умейносџи*, затим *Хрисџофор Цефаровић – Коњанички џорџреџи браће Сџраџимировић*

као *Militis Christiani* и *Умјетности* и *иолиџика*: *Порџреџ Јосифа II на иконо-*
сџасу Теогора Илића Чешљара у Мокрину, постале су базични текстови за
бављење овом тематиком, од којих су сви каснији писци започињали своја
истраживања.

Његов научни осећај га је упутио на још једну истраживачку област
која је дуго остала на маргини, а реч је о односу српског просветитељства
и ликовних уметности. Иако иза тога нису стајала основна истраживања као
у случају барока, професор Тимотијевић је наслутио да се ту крије велика
и важна тема и покушао је да је макар мало осветли. Није имао времена да
јој се више посвети, али из тога су свеједно проистекле брилијантне студије
– *Гај Муџије Сџеволa љред Порсеном и Томирига са Кировом љлавом Сџефа-*
на Гавриловића као љаџриџски ехемплум virtutis, Васџиџање емоџија и
уобличавање модерноџ џрађанскоџ иденџиџиџа код Срба и Значај Досџијеје
„Хрисџиџије” у џриџаџању манира као кулџурноџ кайџиџала срџскоџ ново-
вековноџ џрађансџва. У њима је препознао и протумачио појмове важне за
разумевање културе просветитељства, као што су патриотизам, сентимен-
тализам, грађански идентитет, и надограђујући своје студије барока интер-
претирао их је у новом кључу. Ова област чека нове истраживаче, али почет-
ни кораци су већ направљени у његовом делу.

На крају, не треба заборавити да је Мирослав Тимотијевић свој профе-
сионални пут започео у Музеју примењене уметности, као кустос у Одсеку
за дрво и стилски намештај, те да су познавање материјала и техника занат-
ске обраде били компаративна предност коју је имао у односу на већину сво-
јих колега са факултета. Иако мањег интензитета, љубав према примењеној
уметности, а нарочито у контексту барокне репрезентативности која је пове-
зивала и сажимала различите медије и технике у једну целину, остала је код
њега присутна до краја живота. Периодично јој се враћао исписујући страни-
це о ситним предметима попут панагија, напрских крстова, златних медаља
са владаревим ликом, или сребрних окова на иконама и књигама. Није за-
немаривао ни крупне објекте попут Богородичиних троновa и декорисаних
дрвених конструкција као што су били тронови за мошти или Христов гроб.
Истовремено их је анализирао и као педантни музејски радник, и као исто-
ричар идеја и као теолог, а све то је обједињавала његова личност, односно
све су то биле личности које су обједињене деловале у његовој персони.

Стога, нама данас остаје само да пажљиво ишчитавамо и промишљамо
научну и интелектуалну оставину Мирослава Тимотијевића, те да покушамо
да је продубимо и проширимо у мери у којој је то могуће. Нове технологије
доносе нове методе, што нам отвара могућност да се једнако одважно, као
и он у своје време, отиснемо ка непознатим духовним просторима, с чврстим
уверењем којим се и он водио, а то је да рад и посвећеност доводе до циља.
Да је био у праву то се већ сада види, а да је можда био и један од највећих
српских историчара уметности – време ће показати.

Теодор Крачун и Јаков Орфелин, Иконостас Саборне цркве у Сремским Карловцима, 1780.

Мирослава Косић

МИРОСЛАВ ТИМОТИЈЕВИЋ И ИСТРАЖИВАЊА ИСТОРИЈЕ ПРИВАТНОГ ЖИВОТА КОД СРБА

Мирослав Тимотијевић је био необична и ретка индивидуа чија појава је означила прекретницу у историји наше барокологije. Особа виспреног духа и бриљантног ума, широких интересовања, свестране обавештености и однеговане ерудиције, био је изванредно даровит научник, препун истраживачке страсти и имагинације. Иако је изучавао историју уметности и визуелну културу новог века, његов основни методолошки приступ био је феноменолошки и заснован на превазилажењу строгих подела између појединих специјалистичких историјских и друштвених дисциплина. Лични и стручни хабитус често је подстицао Тимотијевића да искорачи из своје најуже научне дисциплине. Резултат су његови радови који представљају поглавља у књигама *Приватни животи у српским земљама у освић новој доба*, прир. А. Фотић, Београд 2005. („Верник и поданик”, 623–654; „Индивидуална приватност”, 687–758; „Приватност породице”, 759–811; „Домаћи простор”, 812–842; „Дружење између приватног и јавног”, 843–863), *Приватни животи Срба у деветнаестом веку*, ур. А. Столић, Н. Макуљевић, Београд 2006. („Приватни простори и места приватности”, 623–654), М. Поповић, М. Тимотијевић, М. Ристовић, *Историја приватног живота Срба од средњеј века до савременој доба*, Београд 2011. („У освит новог доба”, 173–391) и свакако најзначајнија публикација у којој је Тимотијевић сублимирао своја истраживачка и научна сазнања о приватном животу српског народа унутар граница Хабзбуршке монархије – *Рађање модерне приватности*, Београд 2006. (Књига је заслугом Зорана Хамовића, главног уредника и директора издавачке куће Клио преведена на немачки језик у оквиру серије „Wieser-Enzyklopädie des europäischen Ostens. Die Geschichte der modernen Privatheit. Zur Kulturgeschichte der Serben” 2.2, под насловом: *Die Geburt der Modernen Privatheit: Das Privatleben der Serben in der Habsburgermonarchie vom Ausgang des 17. bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts*, Weiser Verlag, Klagenfurt/Celovec, 2011.)

Историјска наука се донедавно углавном није бавила приватним животима личности. Изучавани су ратови и битке, потези великих личности, вођа и државника, али ретко живот жене и мушкарца, њихове навике, однос према рађању, смрти, како су се одевали, какве су им биле куће, у које су школе ишли, шта су читали, како су се забављали. Последњих деценија историографска истраживања развила су нову свест о прошлости у чије је средиште постављен обичан човек. Приватни живот, досад запостављену тему, у савремена истраживања увели су француски историчари Филип Аријес и Жорж Дибс својом едицијом „Историја приватног живота”, која је афирмисала нове методолошке концепте савремене историјске науке. Они су окупили велики тим врхунских стручњака из различитих грана науке који су започели исписивање једне историје другачије од оне на коју смо навикли. То није догађајна историја, пуна датума, ратова, имена, него историја свакодневног живота. Петотомну *Историју приватног живота*, у редакцији Филипа Аријеса и Жоржа Дибса, француских историчара, превела је издавачка кућа Клио. Подстакнута овим подухватом, она је покренула огроман истраживачки пројекат *Историја приватног живота на тлу српских земаља*, у оквиру којег је објављено пет томава: *Приватни живот у српским земљама средњег века* (приредиле Смиља Марјановић-Душанић и Даница Поповић), *Приватни живот у српским земљама у освић модерној доба* (приредио Александар Фотић), *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку* (приредили Ана Столић и Ненад Макуљевић), *Рађање модерне приватности* и *Историја приватног живота Срба од средњег века до савременог доба* (аутора Марка Поповића, Мирослава Тимотијевића и Милана Ристовића). Захваљујући овим издањима, издавачка кућа Клио заслужна је, „у нашим приликама, за нов начин читања историје”. У настанку првог, другог, трећег и петог тома учествовали су тимови истраживача, док је четврти рад само једног аутора – др Мирослава Тимотијевића.

Трагајући за бољим разумевањем начина на који се између XVI и XVIII столећа оцртала нова граница између подручја приватног и надлежности јавне власти и власти заједнице, Филип Аријес је предложио испитивања три феномена који су преобразили западна друштва: „нова улога државе која се све више меша у области дуго ван њеног домашаја; верске реформе, протестантске и католичке, којима се од верника захтева интериорнија побожност, интимнија богобојажљивост; и најзад, развој читања и писања, захваљујући чему појединац може да се ослободи старинских веза које га везују за заједницу, за културу казивања и понашања”. Мирослав Тимотијевић, у настојању да схвати како модерна држава, реформистичке религије и боље расподељена писменост успевају да у више од два века изнова повуку границу између приватног и јавног у животу српског народа унутар Хабзбуршке монархије, следи савет француског историчара.

Пажња аутора усмерена је на рађање модерне приватности и приватног живота код нас у времену од краја XVII до почетка XIX века у делу српске

етничке заједнице настањене у простору европског цивилизацијског круга. Било је то раздобље када просвећени апсолутисти у Хабзбуршкој монархији постепено и систематски низом закона и прописа реформишу сав државни и друштвени живот. У том уобличавању, под утицајем просветитељских идеја, долази до сложених превирања и све отворенијих потискивања барокних схватања. Барокни културни модел смењен је просветитељским, а то је условило догађаје који ће изменити карактер појединца и његову улогу у свакодневном животу друштва. Тимотијевићеве студије настајале су поступно, као исход дугогодишњих истраживачких искустава, размишљања и спознаје да модерну приватност представи као појаву која потпуније од других осветљава одређено историјско раздобље, његове носеће идеје и протагонисте. У складу с таквим опредељењем, Тимотијевић је модерну приватност ставио у оквир крупних промена структуре српског друштва од краја XVII до почетка XIX века и настанка његовог грађанства. Јасно је одредио временске и просторне оквире проблема којим се бавио: свакодневни живот Срба у Хабзбуршкој монархији између Велике сеобе и Наполеонових ратова. То је епоха свеопштег српског преображаја у којој је приватност била веома разноврсно испољена, посебно у тек стасалој грађанској средини. О таквој врсти приватности расуђивао је на основу мемоарске, епистоларне и сродне литературе у којој се смењују слике модерне приватности. У својој књизи *Рађање модерне приватности* студиозна истраживања и ново виђење проблема и догађаја проучио је и изложио на одабраном узорку кроз седам целина-поглавља: „Појединац као верник и поданик”, „Ка новој индивидуалности”, „Појавност тела”, „Скровитост душе”, „Приватност породице”, „Приватни простор” и „Проширена приватност”.

Уобличавање модерне приватности и приватног живота српског етноса у Хабзбуршкој монархији, како аутор истиче, сложен је процес који је, како смо већ нагласили, у историјским околностима трајао више од једног столећа. Након аустријско-турских ратова, када се половина српског народа нашла у границама Монархије, настали су услови за њихово формирање. Црквене и државне реформе које су тежиле, свака појединачно, али и заједно, да уобличи новог верника и поданика, биле су конститутивни елементи уобличавања модерне приватности и приватног живота српског народа у Хабзбуршкој монархији. За цркву сваки представник народа је верник чију правоверност треба сачувати. Државне власти су у православном појединцу гледале поданика као и свакога другог кога је нужно било укључити у институцију грађанске државе. Интереси цркве и државе поклапали су се у тежњи да регулишу статус појединца, његов јавни и приватни живот. Основно начело деловања обе реформе била је идеја о дисциплини, у свим делатностима јавне и приватне сфере, на којој су засноване две основне категорије апсолутистичких просветитељских реформи, завођење реда и рада у спровођењу идеје напретка и економског благостања. Али стратешки циљеви били су различити.

Црква је настојала да од појединца створи подобног верника, а држава поданика. Из тих разлога реформе јавне и приватне сфере у животу српског народа у Монархији нису биле јединствене, али је свака на свој начин утицала на уобличавање новог идентитета појединца, његове индивидуалности и свести о личној и колективној приватности.

Касних четрдесетих и педесетих година XX века, дошло је до суштинског померања осећајности, немог преусмеравања осећања неких људи за историју са свешћу о свету ка сопственој унутрашњости и свођењу тих осећања на лично овде и сада. Приватни домаћи простор, док се сама историја, сврсисходни развој људске стварности, стварала на другом месту, постао је простор у којем је осећање сврсисходног развоја људске стварности, таква каква је била, имало средишње место. Историчари, наши савременици, потрудили су се да брижљиво претраже све што је друштвено. А у испитивању приватних простора, простора имагинације о ја и простора односа између две интериорности, који представљају приватности новог века, како је то уочио Орест Ренам, „они нису нимало прерасли стадијум поучне биографије. Све, или готово све, остало је да се уради у области ја и интимног”.

Сматра се да ни у касном средњем веку људи још нису били почели да уочавају разлику између унутрашњег и спољашњег ја. Главним разлогом за промену која је настала почетком раног модерног доба, дакле од почетка XVI века, сматра се „раздвајање особе од фиксираних места у социјалној мрежи, што је захтевало да се као о основној јединици мисли о појединцу, а не заједници”. Док је особа пре тога била неодвојива од својих социјалних улога, у овом периоду се појавила идеја о унутрашњем простору, која је водила до идеје о приватности. Ма колико то данас може бити необично, нико, заправо, све до краја XVII века никада није био остављен насамо, нико никуда није ишао сам, нико није имао собу коју не би делио са другима. Једно од важнијих поткрепљења за ове ставове налази се и у томе што, уз врло ретке изузетке, у средњем веку аутобиографија као уметнички поступак практично није постојала, а прави процват доживела је баш у XVI столећу, готово истовремено, када се после Дирера у сликарству аутопортрет појавио као самостални жанр. Ова промена отворила је питање одређења сопственог идентитета, које је ранијим епохама било готово непознато, као и могућности да се тај идентитет током живота мења. Следећих неколико векова обележили су, с једне стране, све већа социјална мобилност, и између сталежа и кроз радикалне промене начина и места живота, и, с друге стране, све јача идеја о унутрашњем простору, дубини личности, значају личне предодређености, наглашавање емоционалности и слободне воље. На изванредан начин XVI и XVII век обележавају тријумф индивидуализма у обичајима, односно у свакодневном животу. Друштвени простори, ослобођени захваљујући победи државе и престанку дружења у оквиру заједнице, уступили су место појединцу како би се „повукао на страну, у сенку”.

Барокни човек, истиче аутор, схвата свет као позориште у којем се труди да своју улогу, одређену, не баш у потпуности, социјалним оквирима и конвенцијама, одигра на што бољи начин. Средином XVIII столећа барокна склоност ка спољашњости потискује се у корист унутрашњег личног и приватног. Лепоту барока која је у тесној вези са стварношћу, замењује стилизована лепота, уметнута у насилно измештену стварност у којој је човек у средишту драме која нема потребу за сценским кинђурењем. Лична слобода и воља особености су одлике нове грађанске елите која ступа на историјску сцену. Концепт личности окренуте себи темељи се на оживљавању традиционалног хришћанског схватања индивидуалности, да би се она потом сагледала у светлости касних просветитељских идеала. Ново схватање индивидуалности више се не исказује само кроз спољашњост и јавну сферу, него кроз приватну сферу и унутрашње биће. Та схватања присутна су и у српској средини у другој половини XVII века, у време аустријско-турских ратова који су довели до померања границе на југ, што је имало за последицу, како је већ речено, да се велики део српског народа нашао унутар Хабзбуршке монархије, хришћанске државе која улази у процес реформи и модернизације. Јавност деловања за представнике српског етноса у Монархији представљала је новину, с обзиром на то да слобода активне присутности у јавној сфери у Османском царству током потоњих столећа није постојала.

Знајући да „интимност у старим друштвима, никада није чињеница”, Мирослав Тимотијевић ју је тражио изван кодираних понашања и речи. Истраживао је она места које интима највише воли и оне предмете-реликвије који су красили таква места. Индивидуа је, у прошлости, својим осећањима, молитвама и сновима повезивала „са својим бићем, са интимним у свом бићу, неке просторе и неке предмете. Успомена-простор /врт, кабинет/ и успомена-предмет /књига, одећа, насликан лик, писмо/ имају посебан значај, зато што су припадали некоме ко је био јединствен у времену и месту; њихово значење је кодирано, а другима потпуно разумљиво”. Таква места и такви предмети друштвено су пак обдарени потенцијалима. Разуме се, интимно се открива и преко пописа сачуваних трагова, постојања интима забележеног сликом или записом. „Унутрашњу мисао историчар не може да поврати, за узврат може да напише просторе и предмете који су били њено оличење. Имати своје хаљине, своју постељину, значило је више од самог поседовања. Предмет који се заједнички поседује не искључује могућност да се помоћу њега доспе до оног што је посебно у интимности”.

Слика приватног живота код Срба, наглашава Тимотијевић, у сложенем систему аустријског царства од краја XVII до почетка XIX века, напуштање старог модела живљења и прихватање модерних схватања српског етноса који је живео у просторним оквирима европског цивилизацијског круга открива обележја културе становања, исхране, одевања, однос према књизи, путовањима, однос према цркви и вери у свакодневном животу, однос према

васпитању и образовању, статусни симболи нове грађанске класе, који постају „културни капитал”, однос према телу које више није „оков душе, већ одраз њене лепоте, репрезентативна форма култивисана васпитањем”, однос према здрављу, болести и смрти.

Студије Мирослава Тимотијевића о вернику и поданику, новој индивидуалности, појавности тела, скровитости душе, приватности породице, у којој сазрева свест о посебности детињег света и у којој је улога жене све значајнија, приватном простору, проширеној приватности, концепт који аутор усваја са намером да истакне прилике у којима се приватно стапало са јавним, породична славља, дружења, шетње, припадају области проучавања менталитета чинећи Тимотијевићева дела пионирским у српској науци. Временски распон који је омеђио ово истраживање послужио је као основа за закључке до којих се дошло анализом процеса дугог трајања. Читајући поглавља, наилазимо на потпуно нове чињенице, које не бисмо очекивали за период о којем се говори. Отворене су многе необрађене теме и обједињена сазнања различитих хуманистичких дисциплина: историје уметности, историје, етнологије и историје књижевности.

Поимање модерне приватности у времену и простору, у склопу историјских, социополитичких, филозофских и друштвено духовних вредности Мирослав Тимотијевић узима условно, одбацујући тврду зависност и изравно одсликавање деловања, а укључујући општи друштвени и духовни контекст као оквир, као подстицај, као могућу узрочност збивања. Да би доказао да се „модерна приватност” у српском народу појавила у XVIII веку, Тимотијевић је теоријски модел француског историчара Филипа Аријеса, који је предложио да се постојање нововековне приватности утврђује на основу шест аналитичких категорија: књижевности о лепом понашању, аутобиографске књижевности, склоности ка усамљивању, пријатељства, укуса и породичне куће, односно на основу три кључна проблема: освајања појединачне приватности, уобличавања група и настанка нове породице, прихватио као основну структуру својих дела.

Студије Мирослава Тимотијевића о модерној приватности, које помно прате важне токове модерне светске науке доносећи читав низ нових поузданих резултата и уверљивих тумачења, представљају крупан методолошки и сазнајни искорак. Изложени закључци дуго неће бити превазиђени, а размисљања о садржајима снажно ће утицати на будућа истраживања. Као и у другим својим радовима, и у овима аутор није желео да се његова реч схвати као коначни суд, него као нов подстицај за даље интерпретације. Духовни обриси неке културне епохе могу се различито тумачити, укључујући субјективно расуђивање. Дела која су била примарна за ове студије могла су се другачије усмерити, можда су могла донети другачије закључке. Предмет је сам по себи важан и логично је да укључује различите начине обраде и занимање истраживача који стоје на најразличитијим становиштима, јер

управо највећа тешкоћа у историји културе је у томе што „она мора раздели-ти велики духовни след у поједине, привидно често својевољне категорије, да га некако узмогне приказати”. Какве год примедбе стављали Тимотијевићевим студијама о модерној приватности, треба истаћи њихову подстицајну радикалност и чињеницу да пружају сасвим други угао гледања. Дела заслужују пажљива читања. У њима су значајна размишљања на која познаваоци, стручњаци, убудуће треба да рачунају.

Понекад, али врло ретко, појаве се људи са даром да закораче испред свога времена. И тада помислимо да овај свет има шансу, да може бити бољи. Плиније је казао: „*Memoria nostri durabit, si vita meruimus*” (Успомена на нас трајаће, ако смо животом заслужили). Мирослав Тимотијевић је ту успомену и то трајање својим делима заслужио.

На промоцији књиге у Галерији Матице српске, 2018.

Тијана Палковљевић Бујарски

ПРОФ. ДР МИРОСЛАВ ТИМОТИЈЕВИЋ И ГАЛЕРИЈА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Галерија Матице српске као ризница вредних дела националне уметности и баштиник изузетне традиције у њеној заштити и проучавању, била је место у којем је професор Тимотијевић увек био поштован гост, драг пријатељ и цењен сарадник. Пуна обостране подршке, ослобођена сваке суревњивости, искрена и доследна, сарадња је била заснована на високим стручним и људским квалитетима професора Тимотијевића, а он је у Галерији имао пријатеље и сараднике са којима је увек волео да разговара и осмишљава планове за даља проучавања.

Сарадња Мирослава Тимотијевића и Галерије Матице српске започела је 1989. године поводом изложбе *Теогор Илић Чешљар (1746–1793)*. Тимотијевић је пре тога одбранио магистарски рад с овом темом, па је тадашња управница Галерије Лепосава Шелмић, поводом обележавања 200-годишњице рођења Доситеја Обрадовића, пружио прилику младом научнику да истраживање буде визуализовано у виду изложбе. Била је то прва велика студија о значајном српском сликару XVIII века. Извесно је да је Лепосава Шелмић у Мирославу Тимотијевићу препознала велике могућности, али и да је јасно видела његово место у сложеној делатности Галерије. Само неколико година касније, 1992, именован је за председника Надзорног одбора Галерије Матице српске и на тој функцији је остао све до 2009, када га је Матица српска именовала за председника Управног одбора Галерије Матице српске. На тој функцији остао је до краја свог живота 2016. године.

У наредних неколико година допринос Мирослава Тимотијевића раду Галерије Матице српске био је јасно видљив. Због заслуга у сарадњи, проглашен је 1994. године за заслужника у оквиру Именослова пријатеља Галерије Матице српске, а већ 1997, поводом прославе 150 година оснивања Галерије, додељена му је Јубиларна диплома у знак захвалности за сарадњу и допринос

развоју Галерије Матице српске. Тих година био је члан Уређивачког одбора Галерије и члан Одбора за обележавање јубилеја.

До наредне галеријске изложбе у којој је учествовао као аутор прошло је више година, јер је био посвећен истраживањима и раду на Универзитету. Тако је тек 2000. године, ослоњена на капитална истраживања и илуструјући тек сегмент његовог докторског рада, приређена изложба *Христове ѿресѿионе иконе у Срѿском барокном сликарсѿиву. Дела из Галерије Матице срѿске*, поводом 2000 година хришћанства. Поред професора Тимотијевића, ауторски тим су чиниле и колегинице из Галерије, Лепосава Шелмић и Драгојла Живанов. Био је то мали допринос илустровању теза изнетих у оквиру његове докторске дисертације, преточене у монографију *Срѿско барокно сликарсѿиво*, коју је објавила Матица српска 1997. године.

Признања нису изостала ни наредних година. Приликом установљавања Клуба пријатеља Галерије Матице српске 2007. године, због својих бројних доприноса раду установе именован је у категорији пријатеља, а 2014. године, поводом обележавања 150 година пресељења Матице српске из Будимпеште у Нови Сад, додељена му је Споменица израђена за ту прилику. Била је то последња свечаност у Галерији којој је присуствовао.

Паралелно с активностима у Галерији, Мирослав Тимотијевић је био активан и у Матици српској и њеном Одељењу за ликовне уметности, чији секретар је био од 2000. до 2004. године. У неколико мандата је био и члан Управног одбора Матице српске а од 2016. и члан новоустановљеног Савета Матице српске. Увек присутан и активан у раду свих Матичиних тела, својим промишљањима и резултатима оставио је снажан траг.

Иако је број изложби које је остварио у Галерији, самостално или у сарадњи са колегама, изненађујуће мали (изложба и каталог *Теодор Илић Чешљар (1746–1793)* и *Христове ѿресѿионе иконе у Срѿском барокном сликарсѿиву. Дела из Галерије Матице срѿске*), његово присуство од 1989. до 2015. године било је стално. Готово да није било ниједног великог пројекта – изложбе или публикације – у којем није учествовао као стручни сарадник, рецензент или беседник на отварању изложбе. Више је волео да пружи подршку, помогне саветом и ауторитетом, на свој посебан ненаметљиви начин оснажи млађе да крену у велике пројекте, подстакне промишљања и буде увек доступан за савете и разговоре. Ове особине окупиле су око њега читаве генерације поштовалаца, укључујући и све запослене у Галерији Матице српске.

Мирослав Тимотијевић био је велика подршка колегама с Универзитета и из музејских установа. Веровао је да су музеји, а не само Катедра за историју уметности Филозофског факултета у Београду, места где треба истраживати, писати и објављивати студије о националној уметности и на тим основама приређивао је изложбе. Био је рецензент и говорник на промоцији многих књига: Мирославе Костић, *Димитрије Бачевић* (1996), Косте Вуковића, *Михајло Живковић* (1997), Јелене Кнежевић, *Димитрије Пойовић*

(2002), Драгојле Живанов и Ратомира Кулића, *Иконе Банатске епархије* (2002), Бранке Кулић и Драгојле Живанов, *Српско зидно сликарство 18. века* (2003), Драгојле Живанов, *Сћаноје Појовић* (2005), Мирославе Костић, *Јаков Орфелин и његово доба* (2008), Бранке Кулић, *Новосадске дрворезбарске радионице* (2008), Бранислава Тодића, *Радови о српској уметности и уметницима 18. века* (2010), Бранке Кулић, *Стирани јорџрејиски у колекцији Галерије Мајице српске* (2011), Милене Врбашки, *Имаинаријум Павла Симића* (2011), да поменемо само неке. Препознајући важне доприносе, правио је искорак и према другим периодима у историји уметности – био је рецензент и говорио је на промоцији књиге Лидије Мереник, *Иван Табаковић* (2004).

Паралелно је био подршка и својим старијим колегама, према којима се увек односио са великим поштовањем. Говорио је на промоцији књиге Олге Микић, *Порџреји срба 18. века* (2003), као и на постхумном представљању књиге Лепосаве Шелмић *Српско зидно сликарство 18. века* (2004).

Подједнако као историчарима своје генерације и старијим стручњацима, пружао је помоћ и подршку младим истраживачима и подстицао их да се баве научним радом. Истовремено је подржавао своје млађе колеге са Катедре за историју уметности да сарађују са Галеријом и своја теоријска знања преносе у практичан рад, али и стручњаке запослене у Галерији да се баве науком. У тим настојањима био је подршка, помоћ, пажљиви читалац и добронамерни критичар. Био је рецензент и говорио је на промоцији публикације Снежане Мишић, *Кулић Бранка Рагичевића у српској визуелној култури крајем 19. века* (2010), Владимира Симића и Снежане Мишић, *Сава Текелија, велики српски добротвор* (2010), Владимира Симића, *За љубав оцабине* (2012).

Подстицао нас је да покрећемо велике конзерваторске пројекте и да их спровођењем мултидисциплинарног метода, кроз сарадњу историчара уметности и конзерватора, поставимо на високе научне основе. На темељима тих идеја развили смо програме сарадње са Сремском и Бачком епархијом, као и са Будимском и Темишварском епархијом, у којима смо наставили пројекте заштите и проучавања сакралне уметности на српском културном простору. Мирослав Тимотијевић био је консултант и сарадник приликом реализовања изложбе и публикације *Српска црквена уметност у Мађарској* (2012) која је представљена у Новом Саду, Сентандреји, Бриселу и Москви, и публикације *Обнова ризнице манастира Крушедола, Иконостиас цркве манастира Крушедола, Тронови манастира Крушедола*. Тренутно је у завршној фази пројекат *Арсеније Теодоровић и српска црква у Будиму* који, након изложбе у Галерији крајем 2018. године, очекује изложба у Историјском музеју Будимпеште и публикација допуњена текстовима колега из Мађарске. Такође, већ годинама континуирано развијамо пројекат конзервације и отварања поставке Ризнице епархије Бачке у Новом Саду. Све су то пројекти започети с препоруком професора Тимотијевића.

Значајан допринос професор Тимотијевић дао је трансформацији Галерије Матице српске у модерну музејску установу, која је након успостављања Републике Србије стекла услове да обавља делатност националне галерије. У том контексту говорио је на отварању сталне поставке XVIII века – *Поетика и реторика српске уметности XVIII века* ауторке Бранке Кулић, и био рецензент изложбе и каталога приказаних у Галерији САНУ која је касније постала стална поставка – *Уметности XVIII века у колекцији Галерије Матице српске*. Пружио нам је стручну подршку и био рецензент сталне поставке XIX века – *Људи и догађаји. Слика прошлости*, коју је осмислио и реализовао тим Галерије, а водич кроз поставку написала Снежана Мишић. Заједно са нама учествовао је у обележавању великих националних јубилеја. Приликом обележавања 150 година рођења Паје Јовановића, поред изложбе коју је ауторски приредио у сарадњи са Народним музејом у Београду и представио у Галерији САНУ, са Галеријом је радио на припреми изложбе *Између естетике и живота. Представа жене у сликарству Паје Јовановића*, за коју је написао уводни текст.

У обележавању јубилеја 500 година манастира Крушедола учествовао је беседом на свечаној седници и промоцијом каталога о конзерваторском пројекту *Обнова ризница манастира Крушедола*. Његов капитални допринос том јубилеју је двотомна монографија о манастиру Крушедолу, коју је издао Покрајински завод за заштиту споменика културе, а која је промовисана у Галерији. Био је то пример како заједничким деловањем установа културе, заштите и науке настају комплексни програми који доприносе креирању националног идентитета.

Професор Тимотијевић дао је велики допринос унапређењу стручних и научних потенцијала стручњака запослених у Галерији Матице српске. Био је ментор др Бранки Кулић за докторску дисертацију на Одсеку за историју уметности и члан комисије Даниеле Королије Црквењаков на мултидисциплинарним студијама и Тијане Палковљевић Бугарски на докторским студијама при Центру за музеологију и херитологију. Такође, био је ментор магистарског рада Драгојле Живанов и члан комисије мастерског рада Снежане Мишић на Одсеку за историју уметности, свих одбрањених са највишим оценама на Универзитету у Београду.

Учврстио нас је у намери да започнемо међународну сарадњу, истичући да је вредновање сопственог наслеђа могуће само уз упоредно посматрање у ширем европском контексту. Активно је учествовао у реализацији каталога изложби *Хуманизам и ренесанса у Централним Ајенинимма. Паралеле*, на којој су у Галерији представљена дела ренесансне уметности, али и њихови одблесци у нашој средини. Такође, храбрио нас је да српске иконе с почетка XVIII века представимо у Италији на изложби *Зографи. Српске иконе између традиције и модерности. Паралеле*, коју је Галерија приредила у Националној галерији Умбрије у Перуђи. Текстовима који су објављени у каталозима

ових изложби показивао је своје огромно знање, сажимајући га у мали број страна са закључцима изреченим једноставним речима, без мистификације, што само велики интелектуалци могу да ураде. Он је ствари дубински разумео и као такве је желео да их пренесе и другима.

Био је велики заговорник сарадње међу музејским установама на реализацији пројеката од националног значаја. Подстицао је размену изложби као што су гостовања Народног музеја у Београду с изложбама: *Катари́на Ива́новић, Влахо Буковац, Рубенсови крујови и Имјрессионизам*.

Мирослав Тимотијевић је био део колектива Галерије, увек ту кад су се доносиле одлуке на управним телима, када су се отварале изложбе и промовисале књиге. Чак и онда када није био активан учесник програма, био је верни посетилац, знатижељни посматрач и добронамерни критичар. Знао је да се радује успеху, али и да му допринесе. Био је део нашег тима, и у њега је увео своје наследнике, сараднике с Одсека Владимира Симића и Игора Борозана, преносећи на њих своје уважавање и поштовање Матице српске и њене Галерије. Они настављају тамо где је њега болест зауставила. Владимир Симић као секретар Одељења за ликовне уметности Матице српске, а Игор Борозан као члан Управног одбора Галерије Матице српске. Сви заједно настављамо реализацију монографије коју је професор Тимотијевић завршио, али је никада није предао за објављивање, вероватно streпећи да ће завршетак тог капиталног научног дела, као круне његове каријере, означити и крај његовог животног пута. Монографија о Теодору Крачуну и изложба наш су дуг професору Тимотијевићу, врсном стручњаку, врхунском педагогу и великом пријатељу. Тридесет година након публикавања његове прве и једине монографске студије о Теодору Илићу Чешљару, Галерија ће 2019. године објавити монографију о Теодору Крачуну као велики омаж Мирославу Тимотијевићу и као велико хвала за све што је урадио за Галерију Матице српске и српску историју уметности и националну културу.

Таковски устанак, 1899, Окружно здање у Пожаревцу

Игор Борозан

МИРОСЛАВ ТИМОТИЈЕВИЋ КАО ИСТРАЖИВАЧ УМЕТНОСТИ XIX ВЕКА

Професор Мирослав Тимотијевић је своју научну каријеру започео и потом дефинисао у оквирима барокне културе. Превасходно устројен као врстан познавалац европске културе барока, научник заслужан за распознавање и дефинисање посебности српске барокне културе у медијском систему барокног универзума, у последње две деценије бива препознат и као носилац изучавања српске деветнаестовековне уметности и културе.

Пре него што укажемо на професорове формативне радове из прве деценије XX века, упућујемо на његов критички рад из домена српске уметности с краја девете деценије истог века. У раду „Ефемерни спектакл за време владавине кнеза Милоша и Михајла Обреновића”, објављеном у еминентном загребачком часопису *Peristil*, анализирани су пропагандне стратегије династије Обреновић. Користећи канонске књиге о култури ефемерног спектакла и владарској репрезентацији у рано модерно доба (Чезаре Рипа, Рој Стронг...), Тимотијевић је успео да уврежени семиолошки поступак читања прошлости редукује у систем јасних и практичних теоријских схема рашчитавања деветнаестовековне културе и уметности. Тако су деконструисане артифициране јавне политичке светковине у славу династије Обреновић у контексту грађанства као носеће структуре модерног доба. Наталожено хуманистичко знање послужило је као структурални темељ за смештање старих основа у оквиру културе и уметности модерног доба.

Након дужег затишја, Тимотијевић се изнова осврнуо на уметност у XIX века. Године 2002. у часопису *Наслеђе* објављен је текст „Херој пера као путник: Типолошка генеза јавних националних споменика и Валдецова скулптура Доситеја Обрадовића”, који је потврдио ауторово бављење споменичком културом током поступних истраживања извора и темељног упознавања с најактуелнијом страном литературом. Након неопходног прилагођавања

савременим теоријским трендовима и промишљања о могућности њиховог преноса на домаће тло, професор Тимотијевић је приступао вербализацији замишљеног наратива, најчешће на примеру особене студије случаја. Пласирањем основног текста и потврде одрживости постављеног теоријског дискурса на примеру студије случаја, наступило би публиковање наредних текстова с идејом поступног креирања јединственог наратива. Типолошка подела српских споменика, њихово суштинско дефинисање на фигуралне и споменичке, као и проучавање трансфера европске праксе у медијски систем српске репрезентативне културе, одредили су Тимотијевићев пионирски подухват новог рашчитавања споменичког наслеђа. Изнад формалистичко-стилског одређења у сагледавању скулптуре, он је превасходну пажњу усмерио на садржај и функционисање скулптуре у јавном простору, која је постала визуелни амблем и парадигма основних структура заједнице.

Савремени приступ теми, као и прецизна терминологија, означили су текст о Доситејевом споменику као један од првих модерних прилога у српској деветнаестовековној критичкој историографији о споменичкој култури. Мирослав Тимотијевић је, упркос препознавању одређених барокних и просветитељских наслага у проучаваном споменику, успео да реактуализује тему, и тако заокружи пренос значења из предмодерне у модерну епоху. Истовремено, пријем иностраног научног искуства о споменичкој култури, особито из германског културног и научног круга (Ханс Ернст Митиг, Вернер Телеско) подразумевао је стваралачку промену. Вредносни и критички оквири су постали део провереног, одрживог и критички валоризованог знања у интерпретацији професора Тимотијевића. У научни систем проучавања деветнаестовековне уметности увео је тезе Ентонија Смита, водећег истраживача националне идеје у модерно доба. Тако је некадашњи кружни хуманистички спектар знања Мирослава Тимотијевића пренесен у актуелну научну интердисциплинарност последњих деценија XX века. Тренд презимања дискурса сродних дисциплина наставио је и у наредним радовима, што представља једну од основних претпоставки теоријског сагледавања уметности из перспективе разноликих друштвених грана (социологија, историја идеја, културна историја...).

У тексту у којем је анализирао шири друштвени и културни контекст епохе, „Мит о националном хероју спаситељу и подизање споменика кнезу Михаилу М. Обреновићу III”, следио је праксу деконструкције српске споменичке праксе. На примеру кључног национално-династичког споменика примењена је теоријских схема водећих истраживача споменичке културе (Томас Нипердај, Рихард Алингс). И у овом тексту се уочавају претходна сазнања Мирослава Тимотијевића вешто уметнута у савремене научне трендове. Канонске књиге Френсис Јејтс и Тревора Ропера о владарској репрезентацији доживљавају ново читање односа уметности и политичке културе XIX века.

Тимотијевићев трећи програмски текст посвећен изучавању уметности и културе XIX века, „Народно позориште у Београду – храм патриотске религије”, објављен 2005. године у часопису *Наслеђе*, изузетан је допринос рашчитавању једног до најважнијих урбаних топоса српске престонице. Тестирање сложених политичких, идеолошких, социјалних и друштвених односа, те њихово преламање на примеру формирања и функционисања Народног позоришта, представља новину у истраживању мултимедијалности једног важног феномена. Притом Тимотијевић теоријске поставке Јиргена Хабермаса, о улози грађанске јавности у конципирању патриотских установа и манифестација у XIX веку, критички преноси у разнолики медијски систем функционисања Народног позоришта у Београду.

Током првих година XXI века Мирослав Тимотијевић је објавио низ текстова о споменичкој култури у којима је, у контексту рашчитавања престоничке урбане топографије и њеног распознавања као пантеона на отвореном, анализирао неколико кључних споменика. Студије *Хероизација њесника Војислава Ј. Илића и њодизање споменика на Калемејдану*, *Научник као национални херој и њодизање споменика Јосифу Панчићу* и *Меморијал ослободилаца Београда 1806.* указују на основе меморисања споменичке културе главног града. Фигурални споменици су *изведени* из домена естетске категоризације аутономног уметничког дела у сложено и пулсирајуће поље друштвених и културних струјања.

Почетком XXI века Тимотијевић је у тексту „О прозвођењу једног националног празника. Спомен дан палим у борбама за отаџбину” анализирао празновање важних датума у дијахронијском времену и етатизованом националном памћењу. На примеру уобличавања и обележавања Видовдана професор је изнео закључак о измишљању традиције на примеру *уврежених* националних празника и њиховом званичном уметању у псеудосакрални календар.

Средином прве деценије XXI века објављен је Тимотијевићев текст „Гуслар као симболична фигура српског националног певача” који спада у кључне текстове о стварању традиције у новијој српској историји уметности. Пропуштање типске фигуре гуслара кроз историјски преображај, и његово расветљавање као канонске слике у историји и меморији нације доведени су у везу с европском праксом *произвођења њтрадиције* (Ерик Хобсбаум, Теренс Рејнцер, Раул Жирарде). У исто време, професор је започео са превредновањем култа светих Бранковића у модеран меморијски систем нације. У тексту „Од светитеља до историјских хероја – култ светих деспота Бранковића у XIX веку”, указао је на модерну реинтерпретацију постојећих протонационалних култова светих сремских мученика, и потврдио ангажовани процес њиховог уметања у пантеон српске нације.

О сакралном простору нације и његовим херојима разматра се у Тимотијевићевом тексту „Манастир Крушедол као маузолеј династије Обреновић”. Овај програмски текст је послужио као основ за обимно поглавље о верско-

-политичком и династичком функционисању манастира Крушедола у оквиру капиталног двотомног дела о његовом историјату у XIX веку.

Коначно, последњи научни и идентитетски *обрџи* Мирослава Тимотијевића догодио се средином прве деценије XXI века. У тексту „Јубилеј као колективна репрезентација: прослава 50-годишњице Таковског устанка у Топчидеру 1865. године” изнова је разматрана јубиларна таковска прослава у част династије Обреновић. Професор је истакао кључне ауторе и њихове теоријске поставке на основу којих је склопио своју студију: теорија комуникационе акције Јиргена Хабермаса, дискурси о местима сећања Пјера Норе, нарација двоструког времена Хомија Бабе, поставка Рајхарта Козелека о искуственим категоријама времена и простора, као и поставка Евијатара Зерубавела о етатизованом времену у нормираном друштвеном и меморијском простору. Притом је успоставио препознавање јединственог комеморативног перформанса у склопу *двосџирукој времена нације*.

У тексту о феноменима династичке симболичке политике под насловом „Престоничка урбана меморија и флексибилна географија: сађење младице Таковског грма у београдском дворском парку”, Мирослав Тимотијевић анализира пренос и смештање идентитетског топоса Обреновића у простор главног града. Постављена геоепистемолошка премиса водила је (ре)креирању урбане меморије у светлу актуелних теорија *џросџторној обрџи*. Истовремено, меморијски топос је пропуштен кроз низ теоријских дискурса, с посебним освртом на тезу Хајдена Вајта о социјалној акцији и нормирању репрезентативне званичне културе.

Коначно, текстови посвећени династичким топосима су *џушџени* као огледни и припремни прилози. Они су служили за тестирање могућности уобличавања великог наратива, који је након деценијског истраживања прерастао у монументалну књигу *Таковски усџанак – срџске Цвеџи*. *О јавном заједничком сећању и заборављању у симболичној џолиџици званичне реџрезиџаџивне кулџуре*. Енциклопедијски наратив посвећен кључном династичком топосу Обреновића – Таковском устанку, изведен је, по ауторовим речима, у садејству емпирије и теорије. У спреси вербалног и визуелног језика, наслоњен на, између осталог, изучавања Вилијама Мичела, Мирослав Тимотијевић је успоставио јединство два медијска израза, и произвео складан и кохезиван интермедијски наратив. Таковски устанак је као анагажовани и променљиви агент пропуштен кроз историју, и као такав је, у складу с више пута цитираним Полом Рикером, постао *(ре)џрезиџаџивна инџеџраџивна форма којом се идејно уобличава, џумачи и оџравада друџџивена сџварносџи*. Историзовани топос је потом критички рашчитан и пропуштен кроз накнадну историографију и културу сећања. Таковски устанак и његови пратећи симболи (грм, визуелни амблеми...) постављени су као перформативни агенти у оквиру јавног и заједничког сећања и заборављања. Они су претрајали као део стратегија елита и, сходно томе, последично су указивали на (ре)креирање

идентитета у оквиру културе сећања. Тимотијевић је овако сублимирао поступак *изградње* свог последњег великог дела о деветнаестовековној уметности: *У избору метода ојределили смо се за средњи њуи и шежи њуи, у новој културној историји већ сасвим очекиван, а он подразумева повезаност емпирије и теорије.*

Свеукупно дело Мирослава Тимотијевића о деветнаестовековној уметности је обимом и садржајем остало канонско и утемељитељско. Методолошку разноликост тог огромног опуса је тешко обухватити, али је професор својом систематичношћу и знањем, стеченим у поступним припремама и селективном промишљању, омогућио успостављање јасне структуре свога дела. Истраживања за научне радове почивала су на разноликим основама, поготово на оним посвећеним споменичкој култури. У њима се разазнају поставке метода политичке иконографије у оквиру којег хуманистичко језгро историје уметности кореспондира с основама сродних друштвених наука. Коначно, у последњем делу посвећеном Таковском устанку надилази се посебност било ког метода, и дело постаје процес, интелектуална радња потврђена грађом, и потписана ауторовим научним капиталом.

Василије Остојић, Јона пред Нинивом, 1759, манастир Крушедол

Бранка Кулић

СЕЋАЊЕ НА ПРИЈАТЕЉА МИРОСЛАВА ТИМОТИЈЕВИЋА

Искрено и одано пријатељство једно другом смо подарили кроз сопствену безинтересну доброту. Годинама смо сигурно и одано ходали том стазом.

Упознали смо се давних година, средином осамдесетих, прошлог века, као студенти Филозофског факултета у Београду на Катедри за историју уметности. Нисам упамтила датуме али били смо млади, тек касније смо старо познанство интензивирали – дошао је у Покрајински завод за заштиту споменика културе у Новом Саду где сам се одмах после студија запослила. Са жељом да окупи своју генерацију историчара уметности, рекао је: „Мало нас је, морамо се виђати да бисмо се организовали и договорили шта ће ко, или ко ће шта, да ради”. Мислио је, мало је истраживача који се баве уметношћу XVIII века. Разговор је потрајао читаво преподне. Касније сам схватила колико нас је „увукао” у причу. Сусрети су прерасли у честа а врло брзо и у редовна виђања која су потрајала све до дана када смо морали да се опростимо.

Први сусрети и разговори били су у годинама кризе струке, мада криза и даље траје. Старије колеге су полако посустајали а млађи никако да се пробију поред наших професора, лауерата, заслужно етаблираних посленика историје уметности. Били смо свесни кризе али се још увек није дало разазнати да је то била и криза методологије којом смо се служили. А хтели смо нешто да променимо, да побољшамо. Били смо свесни те научне кризе али нико није имао прави одговор. Онда се појавио Тимотијев докторат *Српско барокно сликарство* и сви смо из Тимотијевог кружока стали уз њега.

Такође је говорио о потешкоћама при формирању научноистраживачких тимова, на Факултету, у Академији наука, у Матици српској, јер је мало историчара уметности са научним звањима. Дуго година на катедри нико није докторирао, или мало ко је докторирао. Та празнина се осећала и у институцијама културе у музејима и у заштити културне баштине. Троје историчара

уметности после студија запослило се у Покрајинском заводу за заштиту споменика културе у Новом Саду: Дејан Радовановић, Нена Срећков и ја, и ту смо убрзо обновили заборављене или другим околностима занемарене последипломске студије. Лично, могу да захвалим за сваки даљи корак у научном напредовању мом пре свега пријатељу проф. др Мирославу Тимоотијевићу.

Колико је Тимоотије мислио и бринуо о кругу сарадника, пријатеља и колега говори и његово бављење питањима методологије струке којом смо се бавили, у разговорима често је цитирао, помињао и дозивао у помоћ Пановског, Сосира, Дерида, Хусерла, Гадамера и друге мислиоце о питањима феноменологије уметности, методологије која је проширила оквире школских студија. Увек је носио велику торбу са наменски одабраним књигама, које је понео из Београда, мислећи још код куће шта ће коме бити потребно. Књиге је радо позајмљивао а још чешће поклањао. Тако смо знали шта чита и шта треба читати. Други поглед на уметност и историју уметности. То је чинио колегијално, несегично, из добре намере, привржености струци и људима са којима је сарађивао. Изнад свега је сијала аура доброте и добре намере.

Добар део мојих мисли о животу био је посвећен теми доброте, добре воље и сад, само сажето, о томе хоћу поново да кажем понешто јер је за то и повод, и место, и време. Његове врлине доброг човека трајно су нас повезале.

Она – Доброта (има и женски род и средњи род), опомена је на присутност свакодневице, стварности, бивствовања. Може бити и место и начин живота. То је и начин којим се указују и отварају путокази или заводљиве странпутице. Природа Добра је сама собом вредна избора. А као највиши принцип у сфери духовности – Добро се сматра оним до чега се треба уздићи. Добро, етос спознаје, смешта се у највише сфере вредности природе људског духа. И како је природа Добра сама собом вредна избора, њене манифестације су безинтересне врлине моралног људског бића, а то су пријатељство, добротинство, добре намере. Добро ништа не може да угрози. Тако некако мислим о томе и верујем у то.

Дешава се. Буде тако. Део нашег живота изненада заћути. Останемо тако без пријатеља који су деценијама били са нама. Кад оду, остану нам само сећања. Срце је праведан судија, не зна за ситнице. Само тако, из срца, не обраћа се пажња на ситнице свакодневице. И то је добро, хвала му на томе. Један песник каже: „Мируј, у смрти се спава”.

Владимир Симић

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА МИРОСЛАВА ТИМОТИЈЕВИЋА

Монографије

Теодор Крачун, Нови Сад: Галерија Матице српске; Петроварадин: Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, 2019.

Историја приватног живота Србије: од средњовјека до сучасности, [заједно са Марком Поповићем и Миланом Ристовићем], Кіев: Темпора, 2016.

Таковски усџанак – српске Цвеици: о јавном заједничком сећању и заборављању у симболичној њолицици званичне рејрезенијашивне културе, Београд: Историјски музеј Србије: Филозофски факултет, 2012.

У Хабзбурцкој монархији: (XVIII век), Београд: Креативни центар, 2012.

Историја ѡривајног живога у Срба: од средњега века до савременог доба, [коаутор са Марком Поповићем и Миланом Ристовићем], Београд: Клио, 2011.

Die Geburt der modernen Privatheit: das Privatleben der Serben in der Habsburgermonarchie vom Ausgang des 17. bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts, Klagenfurt = Celovec: Wieser, 2011.

Паја Јовановић = Paul Joanowitch: Галерија САНУ, [Београд], децембар 2009 – фебруар 2010, каталог, Београд: Народни музеј, 2009. [2. издање 2010]

Манасџир Крушегол. Књ. 1–2, Нови Београд: Драганић; Нови Сад: Покрајински завод за заштиту споменика културе Војводине, 2008.

Рађање модерне ѡривајности: ѡривајни живога Срба у Хабзбурцкој монархији од краја 17. до ѡочейка 19. века, Београд: Клио, 2006.

Katarina Ivanović, [коаутор са Radmilom Mihailović], Beograd: Topu: Vojnoizdavački zavod: Narodni muzej, 2004.

Српско барокно сликарство, Нови Сад: Матица српска, 1996. [2. издање 2020]

Црква светиої Георгија у Темишвару, Нови Сад: Матица српска, 1996.

Теодор Илић Чешљар: (1746–1793), Нови Сад: Галерија Матице српске, 1989.

Поглавља у монографским публикацијама и тематским зборницима

О паралелама, везама и ујмицајима италијанске ренесансе и српске уметности нової века, у: Хуманизам и ренесанса у централним Апенинима. Паралеле = Umanesimo e rinascimento nell'Appennino Centrale. Paralleli = Humanism and Renaissance in Central Apennines. Parallels, ур. Тијана Палковљевић и др., Нови Сад: Галерија Матице српске, 2013, 55–65.

Истиниња иконографија Јерусалима и бакрорез Христѿфора Цефаровића „План храма Христѿової іроба”, у: Субјекта: зборник радова поводом четрдесет година Института за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду = collection of papers dedicated to the 40th anniversary of the Institute for Art History, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, ур. Иван Стевовић, Београд: Филозофски факултет, 2012, 407–419.

Vizuelna predstava Srbije u delima Feliksa Kanica, у: Slike sa Balkana Feliksa Kanica, priredio Đorđe S. Kostić, Beograd: Narodni muzej, 2011, 115–144 = *Visuelle Darstellung Serbiens in Werken von Felix Kanitz*, in *Balkanbilder von Felix Kanitz*, herausgegeben von Đorđe S. Kostić, Belgrad: Nationalmuseum, 2011, 91–113.

Представа жене као идеолошкої естетскої субјектиа у сликарству Паје Јовановића, у: Између естетике и живота: представа жене у сликарству Паје Јовановића, ур. Мирослав Тимотијевић и Лидија Мереник, Нови Сад: Галерија Матице српске, 2010, 21–49.

Serbische Kunst im 18. Jahrhundert, in: *Serbien – kulturelle Brücke zwischen Ost und West*, [Chefredakteur] Čedomir Popov, Novi Sad: Matica srpska, 2010, 105–129.

Serbische Kunst im 19. Jahrhundert, in: *Serbien – kulturelle Brücke zwischen Ost und West*, [Chefredakteur] Čedomir Popov, Novi Sad: Matica srpska, 2010, 131–156.

Моцтии светиих десјотиа Бранковића и меморијска структура сакралної іросіора лавної крушедолскої храма, у: Тронуи цркве манастира Крушедола, ур. Мирослав Тимотијевић, Нови Сад: Галерија Матице српске, 2009, 15–53.

Привајни іросіори и месіа іривајностии, у: *Привајни живої код Срба у девейнаесіом веку: од краја осамнаесіої века до іочейка Првої светискої раїа*, ур. Ана Столић и Ненад Макуљевић, Београд: Clio, 2006, 165–244.

Умейничке вредности Српске православне цркве у Мокрину, у: Српска православна црква у Мокрину, ур. Радован Попов, Мокрин: Месна заједница: Српска православна црква; Нови Сад: Завичајни клуб Мокринчана, 2005, 72–81.

Сабор светиої архисїраїиїа Михаїла = The Council of St. Archangel Michael, у: Иконопис Врањске епархије, ур. Мирослав Тимотијевић и Ненад Макуљевић, Београд: Филозофски факултет, Катедра за историју уметности новог века; Врање: Епархија врањска Српске православне цркве, 2005, 166–167.

Верник и ѿоданик, у: Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба, ур. Александар Фотић, Београд: Сlio, 2005, 623–654.

Индивидуална ѿриваїносї, у: Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба, ур. Александар Фотић, Београд: Сlio, 2005, 687–758.

Приваїносї ѿородице, у: Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба, ур. Александар Фотић, Београд: Сlio, 2005, 759–811.

Домаћи ѿросїор, у: Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба, ур. Александар Фотић, Београд: Сlio, 2005, 812–842.

Дружење: између ѿриваїної и јавної, у: Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба, ур. Александар Фотић, Београд: Сlio, 2005, 843–863.

Сузе и звезде: о ѿлачу Боїородичних чудоїворних икона у бароку, у: Чудо у словенским културама, ур. Дејан Ајдачић, Београд: Научно друштво за словенске уметности и културе; Нови Сад: Апис, 2000, 221–236.

Визїїацїја манасїира Шишцаїовца у XVIII веку: ѿрилої исїраживању ефемерної сїекїакла, у: Манастир Шишатовац: зборник радова, ур. Динко Давидов, Београд: САНУ: Друштво историчара уметности Србије; Нови Сад: Матица српска, 1989, 341–366.

Студије и чланци

Неоїалима куїина као ѿеофанија и њене ѿредсїаве у визуелној умеїносїи Карловачке мїїроїолије, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 22, св. 2 (2016), 153–175.

Хрїсїов ѿроб у црквама Карловачке мїїроїолије, Сентандрејски зборник 4 (2015), 129–144.

Тема Хрїсїове ѿосеїе дому Марїе и Марије и њена рецеїцїја у барокном верско-ѿолиїичком ѿроїраму Карловачке мїїроїолије, Саопштења 47 (2015), 101–120.

Поштовање Марије Мајдалене у барокном верском програму Карловачке митрополије и Крачунова композиција „Не годиреј ме”, Саопштења 46 (2014), 153–176.

Јесџира ѓред Ксерксом Теодора Димитријевића Крачуна, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 21, св. 2 (2014), 163–192.

О формама трансфера визуелног знања: Обрезање Христово од Дирера до Крачуна, Зборник Матице српске за ликовне уметности 42 (2014), 111–139.

Слика, реч, ритуал: поџеци литургијске прославе Нове године 1. јануара и Крачуново „Обрезање Христово” на иконостасу Саборне цркве у Сремским Карловцима, Саопштења 45 (2013), 203–225.

Чудојворна икона Бојородице Бођанске, Саопштења 44 (2012), 147–160.

О представи Теодора Димитријевића Крачуна „Арханђео Михајло тријумфује над Сајаном”, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 20, св. 2 (2012), 103–120.

Између сећања и историје: предање о чудојворној икони Бојородице Шиклушке, Саопштења 42 (2010), 167–187.

„Просјект манастира Крушедола у Срему”: бакорез Захарије Орфелина из 1775, Зборник Матице српске за ликовне уметности 38 (2010), 111–136.

Духовно ходочашће и „Описаније Јерусалима” Христифора Цефаровића, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 19, св. 2 (2010), 213–242.

Ко је Паја Јовановић? (Уводни део из текста „Ко је Паја Јовановић” из каталога за изложбу у Галерији САНУ), Књижевни магазин: месечник Српског књижевног друштва, год. 10, бр. 103/105 (2010), 61.

Престоницка урбана меморија и флексибилна национална географија: Сађење младице Таковској ѓрма у београдском дворском парку, Наслеђе 10 (2009), 11–40.

Класицизам и српска визуелна уметност, Рачански зборник 14 (2009), 95–113.

Јубилеј као колективна репрезентација: прослава 50-годишњице Таковској усјанка у Тојчигеру 1865. године, Наслеђе 9 (2008), 9–46.

Крушедолска тријезарија и верско-политички програм „групе цркве” у Карловачкој митрополији, Анали Огранка САНУ у Новом Саду 4 (2008), 61–82.

Бојородица Смедеревска, Зборник Матице српске за ликовне уметности 36 (2008), 57–87.

У сусрет 500-годишњице Крушедола, Летопис Матице српске, год. 184, књ. 481, св. 4 (април 2008), 621–625.

Композиције Стефана Гавриловића „Гај Муције Сцевола прег Порсеном” и „Томирага са Кировом лавом” као историјски „exemplum virtutis”, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 18, св. 2 (2007), 273–309.

Идејни програми зидног сликарства у наосу цркве манастира Крушегола, Саопштења 37/38 (2006), 95–127.

Praznične predstave Jovana Sterije Popovića i reprezentativna kultura u vreme kneza Aleksandra Karađorđevića, Scena: časopis za pozorišnu umetnost, god. 42, br. 1 (2006), 171–178. = *Praznične predstave Jovana Sterije Popovića i reprezentativna kultura u vreme kneza Aleksandra Karađorđevića,* Teatron: časopis za pozorišnu istoriju i teatrologiju, vol. 31, br. 134/135 (2006), 171–178.

Васпостављање емоција и уобличавање модерног трајанског идентитета код Срба, Годишњак за друштвену историју, год. 12, св. 1/3 (2005), 7–24.

Народно позориште у Београду – храм историјске религије, Наслеђе 6 (2005), 9–44.

Меморијал ослободилаца Београда, Наслеђе 5 (2004), 9–34.

Манастир Крушегол – Маузолеј династије Обреновић, Грађа за проучавање споменика културе Војводине 21 (2004), 96–118.

Гуслар као симболична фигура српског националног певача, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 17, св. 2 (2004), 253–285.

Laser Application in Processing, Technology, Conservation and Experience of Artwork Based on Light Metals, Metalurgija, Vol. 10, No. 3 (2004), 275–282. [co-author with Mileša Z. Srećković et al.]

Традиција и барок: тумачење традиције у реформама барокне иконтралне иконостасе, Зборник Матице српске за ликовне уметности 34/35 (2003), 201–222.

Религиозно сликарство као историјска истина, Саопштења 34 (2003), 361–388.

Научник као национални херој и подизање споменика Јосифу Панчићу, Годишњак града Београда 49/50 (2002/2003), 211–244.

Римничко издање Срљака и барокна примењена амблемика, Зборник Матице српске за књижевност и језик, књ. 50, св. 1–2 (2002 [шт. 2004]), 87–97.

О произвођењу једног националног празника: спомен дан алпима у борбама за отаџбину, Годишњак за друштвену историју, год. 9, св. 1/3 (2002 [шт. 2004]), 69–77.

Мили о националном хероју Спасићу и подизање споменика кнезу Михаилу М. Обреновићу III, Наслеђе 4 (2002), 45–78.

Од свейишїеља до истїорїјских хероја – Кулї свейих десїоїа Бранковића у XIX веку, у: Култ светих на Балкану, II, Крагујевац 2002, 113–144.

Боїородица Нешићинска, Сунчани сат 10 (2001), 187–200.

Боїородица Бездинска и верско-їолићички їроїрам їаїїријарха Арсенија IV Јовановића, Valcanica 22–23 (2001/2002), 311–346.

Херој їера као їуїїник: їїїїолошка їенеза јавних националних сїоменика и Валдецова скулїїїура Досїїїеја Обрадовића, Наслеђе 3 (2001), 39–56.

Хероизација їесника Војислава Ј. Илића и їодизање сїоменика на Калемїдану, Годишњак града Београда, књ. 47/48 (2000/2001), 187–211.

О симболичним фиїурама комїозиција Јевреји на водама вавилонским Едуарда Бендемана и Живка Пеїровића, Саопштења 32–33 (2000-2001), 81–98.

Свейїа Тројица круницу Боїородицу: їојава и значење їеме на барокним иконосїасима Сремске еїархије, Зборник Музеја Срема 4 (2000), 65–96.

Poštovanje temišvarskog mitropolita Josifa Novog u baroknoj zvaničnoj i narodnoj pobožnosti Karlovačke mitropolije, у: Actele simpozionului Banatul iugoslav – trecut istoric și cultural = Radovi simpozijuma Jugoslovenski Banat – istorijska i kulturna prošlost (Novi Sad, 6. novembar 1999. godine), Novi Sad: Editura Fundației, 2000, 222–232.

Трон за кивої са моцїїима свейїої Теодора Тирона у манасїїиру Ново Хоїово – їорекло облика и значење, Грађа за проучавање споменика културе Војводине 20 (1999), 123–138.

Предање о сїїуденичкој кїїїїорској икони Усїења Боїородице, Саопштења 30/31 (1998–1999), 139–159.

Пошїїовање Боїородице Брнске код Срба, Саопштења 29 (1997), 181–191.

Гаврил Сїїефановић Венцловић и барокна їикїїїорална їоеїїика, Рачански зборник 1 (1996), 61–76.

„Хлеб живоїїни” у нищи їроскомидије храма манасїїира Бођана, Грађа за проучавање споменика културе Војводине 18 (1996), 151–161.

Боїородичин їїрон Николајевске цркве у Ириїу: намена и їроїрам барокних Боїородичиних їїронова, Саопштења 27/28 (1995/96), 131–152.

Ђура Јакшїї – „Молиїва на Маслиновој їори”: (їїрилої изучавању црквеної сликарсїїва еїохе романтизма), Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 15, бр. 2 (1994), 129–140.

Улоїа музике у уобличавању црквеної енїїеријера у XVIII и у їрвој їоловини XIX века, Зборник Матице српске за уметност и музику 15 (1994), 47–64.

Идејни програми зидно сликарства у олтарском проспору манастира Крушедола, Саопштења, 26 (1994), 63–90.

Уметности и иконостас: иконостас Јосифа II на иконостасу Теодора Илића Чешљара у Мокрину, Зборник Филозофског факултета у Београду, Серија А: Историјске науке, књ. XVIII (1994), 283–309.

Тема мучеништва и активна побожности у зидном сликарству Драче, Рад Матице српске 31 (1994), 151–152.

Зидно сликарство манастира Крушедола, Рад Матице српске 30 (1993), 113–115.

Европа и српска уметности у делу Дејана Медаковића, Свеске Матице српске, бр. 25, св. 7 (1993), 41–46.

Сремски десетници Бранковићи и оснивање манастира Крушедола, Зборник Матице српске за ликовне уметности 27/28 (1991/1992), 127–150.

Иконографија парабола у српском барокном сликарству и украјински иконостасни зборници, Зборник Матице српске за ликовне уметности 26 (1990), 159–188.

Иконографија Великих празника у српској барокној уметности, Зборник Матице српске за ликовне уметности 25 (1989), 95–134.

Христифор Цефаровић – коњанички иконостас браће Сираћимировић као Militis Christiani, Зборник Народног музеја, Историја уметности, књ. 13, св. 2 (1987), 71–82.

Први српски иконостасни ансамбли и њихови узорци, Зборник Матице српске за ликовне уметности, 23 (1987), 39–69.

„Histoire de Psyché”: барокна иконостасна из Музеја примењене уметности у Београду, Зборник Музеја примењене уметности 28/29 (1984/1985 (1987)), 39–45.

“Le Congrès de Vienne 1815”: рељеф у словачки из Музеја примењене уметности у Београду, Зборник Музеја примењене уметности 28/29 (1984/1985 (1987)), 111–117.

Идејни програми зидно сликарства у иконостасу манастира Крушедола, Саопштења 19 (1987), 109–126.

Висећи ренесансни свећњак из Дечана, Свеске Друштва историчара уметности, год. 10, бр. 18 (1987), 43–51.

Цефаровићев бакарни „Св. Стефан Штићановић” и визитација Штићановца 1753. године, Свеске Друштва историчара уметности, год. 10, бр. 18 (1987), 93–105.

Гоџички висећи свећњак из манастира Дечана, Саопштења 18 (1986), 215–228.

Свећлосић као симбол на предавама Христивој Рођења у српској уметности XVIII века, Свеске Друштва историчара уметности, год. 9, бр. 17 (1986), 28–39.

Свећло као симбол на предавама Благовести у српској уметности XVIII века, Свеске Друштва историчара уметности, год. 8, бр. 16 (1985), 57–61.

Захарије Орфелин – Распеће са Лонџином и поштовање Христових рана у српској уметности XVIII века, Зборник Матице српске за ликовне уметности 21 (1985), 223–234.

Српско барокно сликарство (Експозе докторске дисертације), Свеске 23–26 (1992–1996), 80–87.

Теме мучеништва и активна побожности, Дневник: орган Народног фронта, 17027 (1994), 12.

Објављена излагања на научним конференцијама

Значај Доситејевој Христологији у прихватању манира као културној катигорали српској нововековној грађанства, у: Доситеј у српској историји и култури: међународни научни скуп (САНУ 13 – 15. Октобар 2011), Београд: Задужбина Доситеј Обрадовић; Нови Сад: Матица Српска, 2013, 87–105.

À la France: подизање споменика захвалности Француској на београдском Калемегдану, у: Српско-француски односи 1904–2004 (Међународни научни скуп одржан у Београду од 18. до 20. октобра 2004), (ур.) Михаило Б. Павловић и др, Београд: Друштво за културну сарадњу Србија–Француска: Архив Србије, 2005, 193–218.

Стефан Немања у барокном верско-политичком програму српске цркве, у: Међународни научни скуп Стефан Немања – Свети Симеон Мироточиви – историја и предање (17–21. септембар 1996), (ур.) Јованка Калић, Београд: САНУ, 2000, 395–408.

Serbia sancta u Serbia sacra у барокном верско-политичком програму Карловачке Митрополије, у: Свети Сава у српској историји и традицији: међународни научни скуп (9–14. мај 1995), (ур.) Сима Ћирковић, Београд: САНУ, 1998, 387–431.

Алејоријске персонификације Јована Рајића на насловним странама Теологичкој шела, у: Јован Рајић – живот и дело, Зборник радова са међуна-

родног научног скупа, (ур.) Марта Фрајнд, Београд: Институт за књижевност и уметност, 1997, 243–257.

The Moshopolis silversmith Georgije Argiri, (Tessaloniki, 31. X – 3. XI, Society for Macedonian Studies, 1996), Θεσσαλονίκη: Εταιρεία μακεδονικών σπουδών, 1999, Μακεδονική βιβλιοθήκη; αρ. 91, Διεθνές συμπόσιο Μοσχοπολίσ; 1996, Θεσσαλονίκη, 213–226.

Порџреџи архијереја у новијој срџској умеџносџи, у: Западноевропски барок и византијски свет: зборник радова (Научни скуп одржан од 10. до 13. октобра 1989) ур. Дејан Медаковић, Београд: САНУ, 1991, 147–174.

Efemerni spektakl za vreme vladavine kneza Miloša i Mihajla Obrenovića, Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti, god. 31/32, br. 31–32, (Zbornik radova / 5. kongres Saveza društava povjesničara umjetnosti SFRJ), Zagreb 1988/89, 305–312.

Енциклопедијске јединице

Свеске, у: Енциклопедија српске историографије, прир. Сима Ћирковић et al., Београд: Knowledge, 1997, 101.

Пеџровић Вељко, у: Енциклопедија српске историографије, прир. Сима Ћирковић et al., Београд: Knowledge, 1997, 573.

Уређивачки послови

Између есџетџике и живоџија: џредсџава жене у сликарсџву Паје Јовановића [коуредник са Тијаном Палковљевић и Лидијом Мереник], Нови Сад: Галерија Матице српске, 2010.

Тронови цркве манасџира Крущегола, Нови Сад: Галерија Матице српске, 2009.

Срџски биоџрафски речник, [Књ.] 2, В–Г, ур. Чедомир Попов, Мирослав Тимотијевић et al., Нови Сад: Матица српска, 2006.

Срџски биоџрафски речник, [Књ.] 1, А–Б, ур. Чедомир Попов, Мирослав Тимотијевић et al., Нови Сад: Матица српска, 2004.

Карловачке цркве [коуредник са Војиславом Матићем и Станиславом Живковићем], Београд: Визартис: СП Центар; Нови Сад: Матица српска, 2003.

Иконоџис Врањске еџархије [коуредник са Ненадом Макуљевићем], Београд: Филозофски факултет, Катедра за историју уметности новог века; Врање: Епархија врањска Српске православне цркве, 2005. [2. издање 2015]

Рецензије, прикази, критике

Smilja Marjanović-Dušanić, Sveti kralj. Kult Stefana Dečanskog, Balcanica, кпј. 39 (2008), 307–310.

Делфина Рајић, Милош Тимоџијевић, Манасџири Овчарско кабларске клисуре, *Наша прошлост* 6 (2005), 233–236.

Сања Брајовић, Госпа од Шкрпјела – Маријански циклус слика, *Саопштења* 32–33 (2000–2001), 221–223.

Споменичко наслеђе Србије, Посебно издање њоводом њедесетогодишњице рада 1947–1997, Београд 1998, *Саопштења* 30–31 (1998–1999), 255–257.

Уметничко блага Срба у Румунији (џриказ изложбе), *Рад војвођанских музеја* 35 (1993), 271–272.

Српска графика XVIII века: зборник радова, Београд 1986, Маџица српска – Балканолошки институт САНУ, Посебна издања, књ. 26, *Свеске Друштва историчара уметности*, год. 9, бр. 17 (1986), 183–186.

Остало

Историја џривајноџ живоџа у Срба: од средњеџ века до савременоџ доба [звучни CD], [коаутор са Марком Поповићем и Миланом Ристовићем], Београд: ИП Албатрос плус, 2014.

Реч унаџред, у: Бранка Кулић, *Уметност XVIII века у колекцији Галерије Матице српске* [каталог изложбе], Београд: Галерија САНУ; Нови Сад: Галерија Матице српске, 2013, 7–8.

Уводна реч, у: Лепосава Шелмић, *Српско зидно сликарство XVIII века*, Нови Сад: Галерија Матице српске, 2004, 9–13.

Украјинско-српске уметничке везе, Пројекат Растко: Електронска библиотека украјинско-српских културних веза (ексклузивно за Пројекат Растко 12. септембра 2001), електронско издање [https://www.rastko.rs/rastko-ukr/au/timotijevic_veze.html].

Христове џрестџоне иконе у српском барокном сликарсџву, у: *Дела из Галерије Маџице српске* [каталог изложбе], Нови Сад: Галерија Матице српске, 2000.

War damage sustained by orthodox churches in Serbian areas of Croatia in 1991. [texts written by Dinko Davidov, Radomir Stanić, Miroslav Timotijević], Belgrade: The Ministry of Information of the Republic of Serbia: The Ministry of Culture of the Republic of Serbia: Administration for International Scientific,

Educational, Cultural and Technical Cooperation of the Republic of Serbia: The Republic Institute for the Protection of Cultural Monuments of Serbia, 1992. = *Рајна на сѣрагања ѣравославних храмова у срѣским обласѣима у Хрвајској 1991*. [аутори текста Динко Давидов, Радомир Станић, Мирослав Тимотијевић], Београд: Министарство за информисање Републике Србије: Министарство културе Републике Србије: Републички завод за заштиту споменика културе Србије: Завод за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу Републике Србије, 1992.

УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ

У часопису *Свеске Матице српске* из Серије уметности објављују се оригинални научни радови, критике, прикази и грађа из области уметности. Радови се објављују на српском језику ћирилично или на неком од светских језика (енглеском, руском и сл.). Достављају се одштампани или у електронском облику (на цедеу или имејлом) најкасније до 1. септембра за текуће годиште на адресу уредништва:

Матица српска

Матице српске 1

21000 Нови Сад

Уредништво *Свесака Матице српске* – серија *уметности*

Имејл: jtrbojevic@maticasrpska.org.rs

Уз рад је потребно доставити основне податке о аутору (титулу и научно звање, назив и адресу институције у којој је ангажован, електронску адресу и број телефона).

Да би био објављен у часопису, рад мора добити позитивну оцену рецензаната. Ако је чланак био изложен на скупу, у виду усменог саопштења, податак о томе треба навести у посебној напомени. Рад који је већ објављен у неком часопису не може поново бити штампан.

Уз поменуто рад мора задовољити и формалне критерије тако што ће технички бити уређен према правилима припреме рукописа за штампу, усклађеним с Актом о уређивању научних часописа. Рад мора обавезно имати следеће елементе: име и презиме аутора, наслов, сажетак, кључне речи, основни текст, списак коришћене и цитиране литературе и извора, резиме на страном језику и податке о аутору.

Текст треба форматирати на следећи начин:

а) користити уобичајени фонт (Times New Roman), уколико се употребе други фонтови, потребно их је посебно послати;

б) формат А4, горња и доња маргина 2 цм, лева и десна маргина 3 цм;

в) размак 1.

Име и презиме аутора наводи се изнад наслова уз леву маргину (величина слова 12 pt). Наслов рада даје се верзалом (12 pt), центрирано. У фусноти везаној за наслов рада потребно је навести назив и број пројекта у оквиру

којег је истраживање настало. Сажетак и кључне речи сместити испод наслова (на језику основног текста, величина слова 10 pt, лева маргина увучена 1 cm у односу на основни текст и први ред увучен 1 cm). У сажетку, који би требало да има између 100 и 250 речи, укратко представити предмет истраживања, циљ, методе и резултате. Кључних речи не би требало да буде више од 10. Пример:

Наташа Половина

МОТИВ ПУСТИЊЕЉУБИВЕ ГРЛИЦЕ У ДЕЛИМА СРЕДЊОВЕКОВНЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Сажетак. У овом раду се посматра ...

Кључне речи: стара српска књижевност, мотив птице...

Основни текст

Основни текст треба да буде структуриран на следећи начин: у уводном делу треба представити проблем, уз осврт на релевантну литературу, те описати методе и циљеве истраживања; након анализе, у закључку, указати на најважније резултате. Величина слова у основном тексту јесте 12 pt, а први ред је увучен 1 cm. Наслови већих целина у раду који их садржи наводе се болдом (уз нумерацију) и центрирано, док се наслови мањих целина, унутар поглавља, дају обичним слогом. Ове поднасловне, уколико се наводе један испод другог, потребно је одвојити једним празним редом, а такође се празним редом одвајају и од основног текста.

1. Увод

2. Роман без романа – лектира као подстицај за јунака

3. Закључак

или

1. Увод

1.1. Човек који је изгубио прошлост

Примери у тексту, као и називи књижевних, научних и других дела наводе се курзивом. При истицању значења речи користе се полунаводници [‘’],

а цитати се стављају под наводнике [„”]. Уколико се из неког дела преузимају већи одломци, онда се они дају обичним слогом, ван основног текста, издвојени у посебне пасусе (величина слова 10 pt) и увучени 1 цм у односу на основни текст. Први ред увући, такође, 1 цм.

Пошто свештеник постаје Романов старатељ, он страст према Видаковићевим романима преноси и на Романа:

„Све романе, гди год је наћи могао, доносио је свом љубимом питомцу, читао му и слађаше му да је ту најбоље за човека увеселеније и Роман, ионако склоњен на то, тако се заљуби у читање романтички књига да се ни у време ручка од њи није раставити могао...” (Поповић 1998: 24).

При цитирању извори се наводе у загради и интегришу у основни текст, и то на следећи начин:

- а) упућивање на одређену студију у целини: (Васић 1998);
- б) упућивање на одређену страну студије: (Васић 1998: 80);
- в) упућивање на одређено издање исте студије: (Радовановић 1986²: 66);
- г) упућивање на одређене студије из године у којој их има више од истог аутора: (Бугарски 1986а: 55), (Бугарски 1986б: 110);
- д) упућивање на ауторе са истим презименом: (Ивић, П. 1998: 124), (Ивић, М. 1970: 51);
- ђ) хронолошким редом се наводе студије истог аутора на које се у тексту позивамо: (Нале 1959; 1962).

У фуснотама се дају само коментари аутора и додатна објашњења која би евентуално оптеретиле основни текст; фусноте се не користе за навођење литературе.

Литература се даје иза основног текста азбучним или абecedним редом у зависности од писма рада који се приређује за штампу: наслов центриран, верзалом, величина слова 11 pt, спационирано 2 pt (Л И Т Е Р А Т У Р А). Уколико се референце наводе на оба писма, потребно их је одвојити: најпре навести радове на ћирилици, а потом на латиници. Литературу навести на следећи начин:

- а) књигу
Вучковић, Радован (2000). *Српска авангардна проза*. Београд: Откровење.
- б) чланак у часопису
Васић, Вера (1996). Лингвистички аспекти субординације агенса проагентивног типа у Вуковом преводу *Новой завети*. *Зборник Мајнице српске за књижевност и језик*. XLIV/ 1–3: 93–104.
- в) библиографску јединицу с више аутора

Кулишић, Шпиро, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић (1998). *Српски митолошки речник*. Београд: Етнографски институт САНУ – Интерпринт.

г) зборник радова

Лејкоф, Џорџ и Марк Џонсон (2014). О појмовној метафори. У: *Језик и сазнање. Христолоштво из коинитивне лингвистике* (ур. К. Расулић, Д. Кликовац). Београд: Филолошки факултет. 273–305.

ђ) речник

РСМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969. IV–VI, Нови Сад: Матица српска, 1971–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. I–. Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, 1959–.

е) публикацију доступну онлајн

Veltman, K. H. Augmented Books, *Knowledge and Culture*. <<http://www.isoc.org/inet2000/cdproceedings/6d/6d.>> 02.02.2002.

После литературе дати резиме и кључне речи на неком од страних језика (величина слова 10 pt), по следећем моделу:

Gordana Štasni

SUFFIXAL SYNONYMY IN CONTEMPORARY SERBIAN

S u m m a r y

The main subject of this work is suffixal synonymy as a form of derivational synonymy...

Key words: suffixal synonymy, Contemporary Serbian...

Подаци о аутору на крају целог текста (величина слова 11 pt) треба да садрже следеће елементе: назив институције у којој је аутор запослен или ангажован и електронску адресу.

СВЕСКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

61

Серија уметности

Св. 18

Издаје

Матица српска

Улица Матице српске 1

Нови Сад

Телефон: 021/6615-798

И-мејл: jtrbojevic@maticasrpska.org.rs

За издавача

Проф. др Драган Станић
председник Матице српске

Службени сарадник

Др Јована Трбојевић

Лектор

Татјана Пивнички Дринић

Технички уредник

Вукица Туцаков

Ликовно-графичко решење корица

Коле Ђиновић

Компјутерски слој

Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампа

Сајнос, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

80/82

СВЕСКЕ Матице српске : грађа и прилози за културну и друштвену историју. Серија уметности / уредник Мирослав Радоњић. – 1985, св. 1– , – Нови Сад : Матица српска, 1985– . – 24 cm

ISSN 0352-7700

COBISS.SR-ID 2857738